

ธรรมานุสรณ์

ครบ ๖๑ ปี

พระราชบัณฑิต (ชัยทวี คุตฺตจิตฺโต)

วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๐

วันงานบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคล ครบ ๕ รอบ

เทศนา ๕ รส

ธรรมานุสรณ์

งานบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคลครบ ๖๑ ปี
พระราชปัณฑิต (ชัยกวี คุตฺตจิตฺโต)
วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๐

คำนำ

ในโอกาสอันเป็นมงคลการบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคลครบ ๖๑ ปี ของพระเดชพระคุณพระราชบัณฑิต (ชัยทวี คุตฺตจิตฺโต) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม เจ้าคณะแขวงปทุมวัน (ธรรมยุต) ในวันอาทิตย์ที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ คณะศิษย์ได้จัดพิมพ์หนังสือธรรมานุสรณ์ขึ้น ๑ เล่ม โดยได้ขออนุญาตนำเอาพระธรรมเทศนาของท่าน ซึ่งได้แสดงไว้ในโอกาสต่าง ๆ มาจัดพิมพ์เพียง ๕ กัณฑ์ และได้ให้ชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า **"เทศนา ๕ รส"** เพื่อถวายแด่พระเดชพระคุณพระราชบัณฑิต ในการบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีตามฐานะที่จะพึงทำได้เพื่อให้ท่านได้แจกเป็นธรรมบรรณาการ ถวายแก่พระเถรานุเถระมอบให้แก่ศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับถือ ซึ่งได้มาร่วมในงานบำเพ็ญกุศลครั้งนี้โดยทั่วกัน อนึ่ง ต้องขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของคุณสมชัย คุณศิริพรรณ กมลรัตนพิบูล พร้อมด้วยครอบครัวที่ได้เป็นเจ้าภาพถวายความอุปถัมภ์ในการจัดพิมพ์หนังสือธรรมานุสรณ์ เทศนา ๕ รส ครั้งนี้

หนังสือธรรมานุสรณ์เทศนา ๕ รส ของพระเดชพระคุณพระราชบัณฑิต ผู้จัดทำได้รวบรวมเอามาพิมพ์บางส่วนเท่านั้นที่ท่านได้แสดงไว้ในต่างวาระและโอกาส ซึ่งเป็นธรรมะ

ที่มีเนื้อหาสาระกว้างขวางหลากหลาย ตื้นลึกยากง่ายแตกต่างกันไป เพื่อให้ท่านพุทธศาสนิกชนได้อ่านได้ศึกษาค้นคว้าเลือกสรรนำเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นแบบอย่างอุทาหรณ์ให้เกิดกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติตนให้ดีงาม ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เพื่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็น มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการงานทั้งทางคดีโลกและทางคดีธรรม ผู้จัดทำหนังสือหวังว่าจะเป็นการเชิดชูเกียรติพระสงฆ์ผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ธรรมะในพระศาสนาอีกด้วย หวังว่าท่านผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากหนังสือนี้ตามสมควร

ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและด้วยอำนาจบุญกุศลที่เกิดจากการจัดพิมพ์หนังสือเป็นธรรมบรรณาการนี้ จงรวมเป็นพลวปัจจัย อำนวยพรชัยให้พระเดชพระคุณพระราชบัณฑิต (ชัยทวี คุตฺตจิตฺโต) ผู้เป็นที่เคารพนับถือยิ่งของศิษยานุศิษย์ จงมีพลานามัยสมบูรณ์ ปราศจากโรคาพาธ นิราศอุปัทวันตรายทุกประการ บรรลุถึงความเกษมศานติ์สวัสดี มีอายุยิ่งยืนนาน เป็นที่พึ่งของศิษยานุศิษย์และพุทธศานิกชนตลอดไป.

(พระครูมงคลกิตติธาดา)

๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า

พระธรรมเทศนา

เรื่อง กรรมกถา

พระญาณเวที (ชัยทวี คุตฺตจิตฺโต)

แสดง ณ พระวิหารวัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร

ในวันธรรมสวนะ วันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๓๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทานิ ปกฺขสฺส จาตุทฺทสีทิวเส สนฺนิปติตาย พุทฺธปริสาย กาจิ ธมฺมีกถา มยา กถิยเต น อนุตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺส น วิชฺชเต โส ชคติปฺปเทโส ยตฺรฏฺฐิโต มุจฺเจยฺย ปาปกมฺมาติ อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺส อตฺโถ สาธายสฺมนฺเตหิ สกฺกจฺจํ โสตพฺโพติ ฯ

วันนี้เป็นวันจาตุททสีดิถีที่ ๑๔ ค่ำแห่งปักขคณนา ซึ่งพุทธศาสนิกชนทราบกันดีว่าเป็นวันแห่งการฟังธรรม หรือเรียกกันโดยสามัญว่าวันพระ ดังนั้น จึงได้พร้อมใจกันมาประชุม ณ สถานที่แห่งนี้ เพื่อทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี นั้นก็คืออุดหนุดบำรุงพระศาสนาด้วยการให้ทานและสร้าง

สมอบรมความดีให้เกิดมีในตนด้วยการรักษาศีล เจริญภาวนา อีกทั้งยังได้ศึกษาคำสอนในทางศาสนาด้วยการฟังธรรม ซึ่งกิจเหล่านี้ล้วนเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนจะพึง ปฏิบัติไม่ควรละเลย ทั้งนี้ก็เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและเพื่อความสุขความเจริญของพุทธศาสนิกชนเอง

สำหรับพระธรรมเทศนาที่จะแสดงในวันนี้ว่าด้วยเรื่องการให้ผลของกรรม ขอให้ท่านสาธุชนทั้งหลายได้โปรดพากันตั้งใจฟังโดยเคารพ เพื่อให้ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ คือสามารถนำไปเป็นคติสอนใจหรือนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันต่อไป

ภิกษุ ๓ พวกเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

ภิกษุพวกแรก

ดำเนินความตามที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาธรรมบทว่า สมัยหนึ่ง สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายประทับอยู่ ณ วัดเชตวนาราม เมืองสาวัตถี ในครั้งกระนั้น มีภิกษุหมู่หนึ่งเดินทางจากต่างเมืองจะมาเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองสาวัตถี ในระหว่างทาง ได้เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ชาวบ้านเกิดความเลื่อมใส จึงนิมนต์ให้ฉัน ณ ศาลากลางหมู่บ้าน แต่ก่อนที่จะฉัน ภิกษุผู้เป็นหัวหน้าได้แสดงธรรมให้ชาวบ้านฟังก่อน เพื่อเป็นการ

เพิ่มพูนศรัทธาปสาทะของทายกผู้ถวาย ขณะที่ชาวบ้านกำลังฟังธรรมอยู่นั้น ไฟจากเตาไฟของหญิงคนหนึ่งปลิวขึ้นไปไหม้ชายคาบ้าน เสวียนหญ้าอันหนึ่งที่เขาใช้สำหรับรองหม้อดินซึ่งเขาเหน็บไว้ที่ชายคานั้นถูกไฟไหม้และถูกลมพัดปลิวขึ้นไปลอยอยู่ในอากาศ ขณะนั้น มีกาตัวหนึ่งบินมาเอาคอสอดเข้าไปในเสวียนหญ้านั้น ถูกเกลียวหญ้าพันคอแล้วก็ถูกไฟไหม้ตกลงมาตายอยู่กลางบ้าน ภิกษุทั้งหลายเห็นเหตุการณ์นั้นแล้วต่างก็พากันคิดว่า กานี้ในชาติก่อนคงได้ทำกรรมหนักไว้เพราะอยู่ดี ๆ ก็บินมาให้ไฟไหม้ นอกจากพระศาสดาแล้วคงไม่มีใครรู้กรรมที่กานี้เคยทำ พวกเราเมื่อไปถึงเมืองสาวัตถีแล้วจักทูลถามเรื่องนี้กับพระองค์ ฉันเสร็จแล้วก็ลาชาวบ้านเดินทางมุ่งสู่เมืองสาวัตถีต่อไป

ภิกษุพวกที่ ๒

ภิกษุอีกพวกหนึ่งเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองสาวัตถีเหมือนกัน แต่เดินทางทางเรือ เรือที่พวกภิกษุอาศัยโดยสารไปนั้นแล่นไปได้สักระยะหนึ่ง พอถึงมหาสมุทรก็หยุดนิ่งไม่ยอมแล่นอีกต่อไป คือลมหยุดพัดเอาเสียดื้อ ๆ สมัยก่อนเป็นเรือใบ ถ้าไม่มีลมก็แล่นต่อไปไม่ได้ ถ้าเป็นสมัยปัจจุบันนี้อยู่ดี ๆ เครื่องยนต์คงดับเอาเสียดื้อ ๆ แล่นต่อไปไม่ได้ พวกชาวเรือจึงปรึกษากันว่า ในเรือของพวกเรานี้ คงจะมี

คนกาฬกัณณีอยู่ จึงจับสลากหาคนกาฬกัณณีกัน สลากไปตกอยู่กับภรรยานายเรือซึ่งยังเป็นสาวสวยและอายุยังน้อย คนทั้งหลายต้องการจะเอาใจนายเรือจึงให้จับสลากใหม่ แต่สลากก็ไปตกอยู่แก่ภรรยานายเรือถึงสามครั้ง พวกลูกเรือและคนโดยสารจึงมองหน้านายเรือเหมือนจะถามว่าจะเอาอย่างไร นายเรือนิ่งนึกตรึกตรองอยู่นานในที่สุดก็พูดขึ้นมาว่า "ข้าพเจ้าไม่อาจให้คนทั้งปวงพินาศลง เพราะคน ๆ เดียว ข้าพเจ้าขอสละหญิงนี้ พวกท่านจงโยนนางลงในทะเลเสีย" พวกลูกเรือก็จับนางจะโยนลงทะเล นางกลัวตายก็ร้องขอความช่วยเหลือจากนายเรือ แต่นายเรือกลับสั่งลูกเรือว่า "พวกท่านจงถอดเสื้อผ้าอาภรณ์เครื่องประดับของนางออกก่อน เพราะใส่ไว้ก็ไม่มีประโยชน์อะไร เอาเสื้อผ้าเก่าให้นางนุ่งแทน และข้าพเจ้าไม่อยากเห็นนางทรมาน เพราะฉะนั้น จงเอาหม้อทรายผูกติดคอนาง นางจะได้จมลงทันที ข้าพเจ้าจะได้ไม่เห็นนางทรมานก่อนตาย" พวกลูกเรือได้ทำตามที่นายเรือสั่ง เรือก็แล่นไปได้ตามปกติ พวกภิกษุที่โดยสารเรือมาเห็นเหตุการณ์อย่างนั้นต่างก็พากันคิดว่า นอกจากพระศาสดาแล้ว ไม่มีใครสามารถรู้กรรมในอดีตชาติของหญิงนี้ได้ พวกเราจักทูลถามเรื่องนี้กับพระองค์เมื่อไปถึงเมืองสาวัตถี

ภิกษุพวกที่ ๓

ภิกษุอีกพวกหนึ่งมี ๗ รูปด้วยกัน เดินทางจากชนบท มุ่งหน้าสู่วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้าเหมือนกัน เดินทางมาค่ำลง ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง จึงเข้าไปขออาศัยวัดของหมู่บ้านนั้นพัก วัดนั้นตั้งอยู่เชิงเขา และมีถ้ำอยู่ถ้ำหนึ่งใช้เป็นที่พักได้ พวกภิกษุเจ้าถิ่นเห็นว่าเสนาสนะอื่นก็มีพระอยู่เต็ม จึงจัดให้ภิกษุทั้ง ๗ รูปพักอยู่ในถ้ำนั้น ตกกลางคืนมีหินก้อนใหญ่ถล่มลงมาปิดปากถ้ำไว้ พวกภิกษุเจ้าถิ่นมาช่วยกันผลักก็ไม่ออก ชาวบ้าน ๗ ตำบลรอบ ๆ ภูเขานั้นมาช่วยกันงัด ช่วยกันผลัก ช่วยกันดัน ช่วยกันทำทุกวิถีทางก็ไม่สามารถนำหินออกจากปากถ้ำได้ ภิกษุทั้ง ๗ รูปนั้นติดอยู่ในถ้ำถึง ๗ วัน ถูกไฟคือความหิวแผดเผาอย่างหนักเพราะแม้แต่น้ำก็ไม่ได้ฉัน จึงได้รับทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัสเกือบจะหมดอาลัยในชีวิตอยู่แล้ว แต่พอถึงวันที่ ๗ ก้อนหินใหญ่นั้นก็เคลื่อนย้ายออกไปเอง โดยไม่ต้องมีใครมาทำอะไรมัน ภิกษุทั้ง ๗ รูปนั้นพอออกจากถ้ำได้ก็เหมือนตายแล้วเกิดใหม่ต่างก็พากันคิดว่า บาปกรรมของพวกเราในครั้งนี้ นอกจากพระศาสดาแล้ว ไม่มีใครสามารถรู้ได้ พวกเราจักทูลถามพระองค์เมื่อไปถึงเมืองสาวัตถี

ภิกษุทั้ง ๓ พวกเหล่านั้นมาพบกันในระหว่างทาง ถามไถ่รู้ความประสงค์ของกันและกันแล้ว ก็พากันเดินทางไปเฝ้า

พระศาสดาที่เมืองสาวัตถี แล้วได้ทูลถามปัญหาข้อข้องใจและเหตุการณ์ที่พวกตนได้ประสบพบเห็นมา

สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าบุพพกรรมของกา ภรรยานายเรือ และของภิกษุทั้ง ๗ รูป ตามลำดับว่า–

บุพพกรรมของกา

ในอดีตกาลนานมาแล้ว ที่เมืองพาราณสี มีชาวนาคนหนึ่งฝึกโคของตนให้ไถนา แต่ก็ไม่สามารถฝึกได้ เพราะโคตัวนั้นเดินไปได้หน่อยหนึ่งแล้วก็หยุดนอนลงเสียดื้อ ๆ เมื่อเขาตีให้มันลุกขึ้น มันก็ลุกขึ้นเดินไปหน่อยหนึ่งแล้วก็นอนลงเป็นอย่างนี้ร่ำไร ฝึกอยู่หลายวันก็ไม่สำเร็จ จนในวันหนึ่ง เขาโกรธมาก จึงพูดกับโคนั้นว่า ต่อไปนี้มึงจงนอนให้สบาย แล้วเอาฟางมาพันคอโคนั้นอย่างแน่นหนาราดด้วยน้ำมันแล้วจุดไฟเผาทั้งเป็น โคนั้นถูกไฟไหม้คอเป็นแผลกินอาหารไม่ได้ ได้รับทุกขเวทนาอย่างหนัก ไม่กี่วันก็ตาย ชาวนาคนนั้นหลังจากตายจากชาตินั้นแล้วก็ไปเกิดในนรกเป็นเวลาช้านาน พ้นจากนรกนั้นมาแล้ว แต่เศษกรรมยังเหลืออยู่ จึงทำให้มาเกิดเป็นกาถูกไฟคลอกตายถึง ๗ ชาติแล้ว

บุพพกรรมของภรรยานายเรือ

ส่วนบุพพกรรมของภรรยานายเรือนั้น ในอดีตชาติ นางเกิดเป็นลูกสาวคหบดีคนหนึ่งในเมืองพาราณสี แต่งงานแล้วก็ได้ไปอยู่บ้านสามี นางเลี้ยงสุนัขไว้ตัวหนึ่ง มันรักนางมาก จะคอยติดตามอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะทำอะไร จะไปไหน สุนัขก็จะคอยติดตามตลอด จนพวกหนุ่ม ๆ ชาวบ้านล้อเลียนนางว่า “เป็นพรานสุนัข” เห็นนางไปเก็บผักหักฟืนในป่าก็พูดล้อนางว่า "วันนี้พวกเราคงได้กินเนื้อเป็นอาหารเพราะนายพรานพร้อมกับสุนัขของเขาออกล่าสัตว์แล้ว” นาน ๆ เข้า นางก็เกิดความเขินอาย จึงเอาก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้าง ขว้างตีให้มันจากไปไม่ให้ติดตาม สุนัขนั้นหนีไปได้หน่อยหนึ่งก็หวนกลับมาหานางอีก ได้ทราบมาว่า ในชาติที่ ๓ นับจากชาติปัจจุบันนี้ไป สุนัขตัวนี้เคยเป็นสามีนางมาก่อน เพราะฉะนั้น สุนัขนั้นจึงไม่อาจตัดความรักความสิเนหาอันมีมาแต่อดีตชาติได้ จึงติดตามนางอยู่ตลอดเวลา วันหนึ่ง นางเอาอาหารไปให้สามีที่นา สุนัขก็ติดตามไปด้วยเหมือนอย่างเคย เมื่อนางได้ให้อาหารแก่สามีแล้ว ก็ถือเอาหม้อเปล่าเดินไปยังท่าน้ำ เอาทรายใส่หม้อเปล่าจนเต็ม แล้วเรียกสุนัขให้เข้ามาหาด้วยถ้อยคำอันไพเราะ สุนัขก็ดีใจด้วยคิดว่าเป็นเวลานานแล้วที่มันไม่เคยได้ยินเสียงอันแสดงความปราณีอย่างนี้จากนายของมัน จึงเดินกระดิกหางเข้าไปหาอย่างมีความ

สุข นางเอาเชือกผูกคอสุนัขแล้วผูกติดกับหม้อที่ใส่ทรายจนเต็ม จากนั้นก็โยนหม้อลงในน้ำ สุนัขนั้นก็ถูกหม้อทรายดึงให้ตกลงไปจมน้ำตายด้วย ด้วยผลแห่งกรรมนี้ เมื่อนางตายไปจึงไปเกิดในนรกอยู่เป็นเวลาช้านาน พ้นจากนรกแล้วเศษกรรมยังเหลืออยู่ ยังไม่หมด นางจึงถูกจับถ่วงน้ำด้วยหม้อทรายอย่างนี้มาถึงร้อยชาติแล้ว

บุพพกรรมของภิกษุ ๗ รูป

ส่วนบุพพกรรมของภิกษุทั้ง ๗ รูปนั้น ในอดีตชาติพวกเธอเกิดเป็นเด็กเลี้ยงโค อยู่ในเมืองพาราณสี เที่ยวเลี้ยงโคอยู่ใกล้ดงแห่งหนึ่งคราวละ ๗ วัน พอครบ ๗ วันก็ย้ายไปเลี้ยงที่อื่นอีก ๗ วัน ครบ ๗ วันก็ย้ายกลับมาเลี้ยงยังที่เดิมอีก ๗ วัน หมุนเวียนกันอยู่อย่างนี้ วันหนึ่ง พวกเด็กเลี้ยงโคทั้ง ๗ นั้นพบเหี้ยใหญ่ตัวหนึ่ง จึงชวนกันไล่ตามจับ เหี้ยหนีเข้าไปในจอมปลวกแห่งหนึ่งซึ่งมีรูสำหรับเข้าออกอยู่ ๗ รู พวกเด็ก ๆ คิดว่า เวลานี้ก็เย็นมากแล้ว พรุ่งนี้ค่อยหาจอบเสียมมาขุดจอมปลวกจับเหี้ย จึงช่วยกันเอาใบไม้ใบหญ้ามาอุดรูทั้ง ๗ ของจอมปลวกแล้วพากันต้อนโคกลับบ้าน วันรุ่งขึ้น เด็กพวกนั้นต้อนโคไปเลี้ยงเสียที่อื่น ลืมเสียสนิทว่าได้อุดรูเหี้ยไว้ พอครบ ๗ วันจึงกลับมาเลี้ยง ณ ที่เดิมอีก จึงนึกได้ ช่วยกันเอาใบไม้ที่ปิดรูออก เหี้ยมัน

อดอาหาร อดน้ำอยู่ถึง ๗ วัน ผอมเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก คลายต้วมเตี้ยมออกมา พวกเด็กรู้สึกสงสารจึงปล่อยมันไป ไม่ได้ทำร้ายมัน เด็กพวกนั้นไม่ได้ตกนรกเพราะไม่ได้ฆ่าเหี้ยนั้น แต่ได้ถูกขังให้อดข้าวอดน้ำครั้งละ ๗ วันมาถึง ๑๔ ชาติแล้ว เด็กเลี้ยงโคทั้ง ๗ ก็คือภิกษุ ๗ รูปที่มาติดอยู่ในถ้ำนั่นเอง

เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบุพพกรรมของคนเหล่านั้นจบลง ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่าสถานที่ ๆ จะพ้นจากกรรมไม่มีเลยหรือ พระองค์ตรัสว่า ไม่มี ไม่ว่าอากาศ แผ่นดิน แผ่นน้ำ หรือที่ไหน ๆ ไม่มีที่ใดเลยที่จะหลบพ้นผลของกรรมได้ พระองค์ได้ตรัสพระคาถาตามที่ได้ยกมาเป็นบทอุทเทศ ณ เบื้องต้นนั้นว่า **น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ** เป็นอาทิ ซึ่งแปลความว่า **คนที่ทำบาปกรรมไว้ จะหนีไปอยู่กลางอากาศก็ตาม กลางมหาสมุทรก็ตาม ในซอกเขาก็ตาม ย่อมไม่สามารถพ้นจากการให้ผลของบาปกรรมไปได้ สถานที่ ๆ เขาไปอยู่แล้วพ้นจากผลของบาปกรรมไม่มีเลย ดังนี้**

เรื่องที่กล่าวมาข้างต้นและพระพุทธภาษิตนี้ชี้ให้เห็นอานุภาพของกรรมว่ามีอานุภาพมากมายมหาศาลไม่มีขีดจำกัด ไม่ว่าจะบินอยู่ในอากาศเหมือนกา หรืออยู่กลางมหาสมุทร หรือเข้าไปอยู่ในซอกเขา กรรมก็ตามไปให้ผลได้ ไม่มีใคร

จะหนีพ้นได้เลย เมื่อถึงคราวที่กรรมจะให้ผล ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ย่อมไม่มีกำลังใดจะต้านทานไว้ได้ แม้จะต้านทานก็ต้านทานไว้ไม่อยู่ ดูแต่พระโมคคัลลานะอัครสาวกผู้เรืองฤทธิ์ก็ยังต้องได้รับผลกรรมที่ตนทำไว้ เพราะแรงกรรมเหนือกว่า จะหนีไปอยู่ที่ไหนก็หนีไม่พ้น สมดังที่พระบรมศาสดาตรัสว่า **นตฺถิ กมฺมสมํ พลํ ไม่มีกำลังใดเสมอด้วยกำลังกรรม** ดังนี้

กรรม คือ อะไร ?

คำว่า กรรม นี้ แปลว่า การกระทำ เป็นคำกลาง ๆ ไม่ดีหรือชั่ว ขึ้นอยู่กับการกระทำ กล่าวคือถ้าทำดีก็จัดกรรมดีหรือที่เรียกกันว่ากุศลกรรมหรือบุญ ถ้าทำชั่วก็จัดเป็นกรรมชั่วหรือที่เรียกว่าอกุศลกรรมหรือบาป แต่การกระทำไม่ว่าดีหรือชั่ว ทุกอย่างที่ทำไปล้วนมีผลตอบสนองผู้ทำทั้งนั้น ต่างแต่ว่าจะให้ผลช้าหรือเร็วหนักหรือเบากว่ากันเท่านั้น เรื่องกรรมเป็นเรื่องสลับซับซ้อนมาก ผู้มีปัญญาน้อยยากที่จะมองเห็นได้โดยตลอด มักจะติดขัดอยู่ในช่วงใดช่วงหนึ่ง เพราะญาณของคนธรรมดาไม่อาจมองข้ามภพข้ามชาติได้ ระยะที่มองเห็นก็สั้นเกินไป ชีวิตเพียงชาติเดียวของมนุษย์เรานั้นมันสั้นเกินไปไม่พอพิสูจน์ผลของกรรมได้ตลอด เหมือนดูหนังหรือละครเพียงตอนเดียว ย่อมทำให้งงหรือสับสน หรือเข้า

ใจผิด เพราะรู้เรื่องไม่ตลอด ชีวิตของคน ๆ หนึ่งทำทั้งกรรมดีกรรมชั่วไว้ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าชีวิตคนเรามีทั้งสุขและทุกข์คละเคล้ากันไป ทั้งนี้ก็เพราะอำนาจกรรมดีกรรมชั่วที่เคยทำไว้ กรรมดีย่อมให้ผลดีเป็นความสุขความเจริญแก่ชีวิต ส่วนกรรมชั่วก็ให้ผลชั่วคือเป็นความทุกข์ความเสื่อมตัดรอนความเจริญที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิต แต่การให้ผลของกรรมนั้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายอย่าง ที่ให้ผลเร็วทันที่ทันใดก็มี ที่ให้ผลช้าต้องรอเป็นปีหรือรออีกหลายชาติก็มี จึงทำให้มีผู้เข้าใจผิดคิดว่าผลของกรรมไม่มี เพราะทำดีแต่กลับไม่ได้รับผลดีตอบแทน หรือคนทำชั่วกลับอยู่อย่างสบายไม่โดนลงโทษ ความจริงแล้วผลของกรรมดีกรรมชั่วนั้นมีจริง เพียงแต่ว่าให้ผลคนละขณะ คนที่ทำดีแต่ไม่ได้ดีนั้น เป็นเพราะขณะนั้นกรรมชั่วที่เขาเคยทำไว้ในอดีตกำลังให้ผลอยู่ กรรมดียังไม่ส่งผล จึงไม่ได้รับผลดีตอบแทน ส่วนคนที่ทำชั่วแต่ไม่ถูกลงโทษ เป็นเพราะในขณะนั้นกรรมดีในอดีตชาตกำลังให้ผลอยู่ ผลของกรรมดีเมื่อไร เมื่อนั้นเขาจึงจะได้รับผลของกรรมชั่วทันที

ลักษณะการให้ผลของกรรม

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องการให้ผลของกรรมนี้แจ่มแจ้ง วันนี้จะได้แสดงลักษณะการให้ผลของกรรม ๑๒ ประการที่ท่านเรียกว่า กรรม ๑๒ โดยแบ่งเป็น ๓ หมวดตาม

ลักษณะการให้ผล ดังนี้-

หมวดที่ ๑ ท่านแบ่งตามระยะกาลเวลาที่กรรมให้ผลช้าหรือเร็ว มี ๔ อย่างคือ-

๑. ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม คือกรรมที่ให้ผลในปัจจุบันได้แก่ให้ผลในชาตินี้ พ้นจากชาตินี้ไปแล้วไม่ให้ผล ตัวอย่างเช่นคนทำกรรมบางอย่าง เมื่อได้รับความทุกข์ทรมานทางกาย ทางใจเพียงเล็กน้อยในชีวิตนี้แล้ว ก็เป็นอันแล้วกันไปไม่ตามไปให้ผลในชาติหน้าหรือชาติต่อไป

๒. อุปัชชเวทนียกรรม คือกรรมที่ให้ผลในชาติหน้าถัดจากชาตินี้ไป เช่นฆ่าคนตาย แต่ตำรวจจับไม่ได้ ไม่ได้รับโทษทัณฑ์ตามกฎหมายบ้านเมือง แต่ตายไปแล้วต้องไปเสวยผลกรรมที่ตนทำไว้

๓. อปราปรเวทนียกรรม คือกรรมที่คอยให้ผลในชาติต่อ ๆ ไปไม่มีกำหนดระยะเวลา สบโอกาสเมื่อไรก็ให้ผลเมื่อนั้น ท่านเปรียบการให้ผลของกรรมประเภทนี้ว่าเป็นเหมือนสุนัขล่าเนื้อไล่ทันในที่ใดก็กัดในที่นั้น กรรมนี้มีโอกาสให้ผลมากว่ากรรมอื่น ๆ ให้ผลอยู่เรื่อยไปจนกว่าจะหมดกำลังของมัน กรรมชนิดนี้จะไล่ตามผู้ทำอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นคนที่ฉลาดจึงหมั่นสร้างบุญสร้างกุศลสังสมแต่กรรมดีไว้เสมอเพื่อเป็นการให้กำลังแก่ตัวเองซึ่งเปรียบเหมือนเนื้อที่ถูกสุนัขไล่ จะได้มีกำลังวิ่งได้เร็ว สุนัขคือกรรมชั่วจะได้ไล่ตามไม่ทัน

๔. อโหสิกรรม คือกรรมที่ไม่ให้ผล อาจเป็นเพราะคอยนานเกินไป ถูกกรรมอื่นที่มีกำลังแรงกว่าให้ผลก่อน จนไม่มีโอกาสให้ผลจนหมดอายุไปเอง หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึงกรรมที่ให้ผลเพียงพอสาสมกับกรรมที่ทำแล้วหมดกำลังลง ไม่มีอานุภาพในการให้ผลอีกต่อไป กรรมชนิดนี้ท่านเปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่เก่า หรือที่เก็บไว้นานเกินไปจนหมดอายุ หมดคุณภาพ ไม่สามารถนำไปเพาะให้งอกได้อีกต่อไป

หมวดที่ ๒ ท่านแบ่งตามหน้าที่ของกรรม มี ๔ อย่างคือ-

๑. ชนกกรรม คือกรรมที่ทำหน้าที่ให้เกิด ส่งให้ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นกำเนิดดีหรือเลวก็ได้ ขึ้นอยู่กับกรรมที่ได้ทำไว้ ถ้าเป็นกรรมดีก็ส่งไปเกิดในภพภูมิที่ดี ถ้าเป็นกรรมชั่วก็ส่งไปเกิดในภพภูมิที่ไม่ดี กรรมนี้เปรียบเหมือนมารดาบิดาผู้ให้กำเนิดทารก บุคคลจะไปเกิดในที่ดีหรือเลวก็ด้วยอานุภาพของกรรมนี้ พอให้เกิดแล้วก็หมดหน้าที่ของตน

๒. อุปถัมภกกรรม คือกรรมที่ทำหน้าที่คอยช่วยเหลือประคับประคอง เปรียบเหมือนพี่เลี้ยงนางนม ถ้าชนกกรรมส่งไปเกิดในที่ดี กรรมนี้ก็จะช่วยส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าชนกกรรมส่งไปเกิดในที่ไม่ดี กรรมนี้ก็จะช่วยไปในทางที่ชั่ว รวมความว่าเหมือนพี่เลี้ยงดีหรือชั่ว

๓. อุปปีฬกกรรม คือกรรมที่ทำหน้าที่บีบคั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับอุปถัมภกกรรม ตัวอย่างเช่น คนเกิดมาดีเพราะกรรมดี แต่เมื่อเกิดมาแล้วทำแต่กรรมชั่ว กรรมชั่วนั้นจะกดหรือบีบคั้นบุคคลนั้นให้ต่ำลงไม่ให้ได้รับความเจริญก้าวหน้า หรือบางคนเกิดในกำเนิดไม่ดี แต่เกิดมาแล้วทำแต่กรรมดี ไม่ทำกรรมชั่ว กรรมดีของเขาก็จะกดหรือบีบคั้นกรรมไม่ดีเก่าให้หมดกำลังลง กรรมใหม่ที่ดีของเขาย่อมโผล่เด่นขึ้นมา อย่างนี้เรียกว่า เป็นอุปปีฬกกรรม

๔. อุปฆาตกกรรม หรืออุปัจเฉทกกรรม คือกรรมที่ทำหน้าที่ตัดรอน จัดเป็นกรรมหนัก ตัดรอนได้ทั้งฝ่ายดีและชั่ว ฝ่ายชั่ว เช่นอนันตริยกรรม ๕ มีฆ่ามารดาบิดาเป็นต้น ใครทำกรรมนี้ลงไป กรรมนี้จะตัดรอนคุณงามความดีที่เขาทำไว้ก่อนหรือหลังนี้ทั้งหมด ทำให้กรรมดีหมดโอกาสให้ผล ตัวอย่างก็คือพระเจ้าอชาตศัตรูที่ปลงพระชนม์พระบิดาของพระองค์เอง ภายหลังแม้พระองค์จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ได้ฟังธรรมจากพระบรมศาสดา พระองค์ก็ไม่ได้บรรลุมรรคผลอะไร ตายไปก็ตกนรกโดยไม่ต้องสงสัย ฝ่ายดี เช่นผู้ที่ได้ฌานสมาบัติหรือบรรลุพระอรหันต์ ตัวอย่างเช่นพระองคุลิมาล ท่านฆ่าคนมามากแต่พอได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว กรรมที่ฆ่าคนนั้นกลายเป็นอโหสิกรรมให้ผลไม่ได้อีกต่อไป

หมวดที่ ๓ แบ่งตามแรงหนักเบาของกรรม มี ๔ อย่าง คือ–

๑. ครุกรรม คือกรรมหนัก ฝ่ายชั่วได้แก่อนันตริยกรรมดังกล่าวแล้ว ฝ่ายดีได้แก่ฌานสมาบัติ พระอรหัตตมรรค อรหัตตผล

๒. อาจิณณกรรม คือกรรมที่ทำจนเคยชิน ทำอยู่เป็นประจำ ทำอยู่เสมอ ทำจนติดเป็นนิสัย กรรมนี้แม้จะมิใช่กรรมหนัก แต่เพราะทำบ่อย ๆ เมื่อให้ผลจึงให้ผลยาวนานยืดเยื้อทั้งฝ่ายดีและชั่ว

๓. อาสันนกรรม คือกรรมที่บุคคลทำเมื่อจวนจะตายใกล้จะขาดใจตาย บุคคลทำกรรมหรือระลึกถึงกรรมใดที่เคยทำไว้ในขณะนี้ จิตมักจะยึดเหนี่ยวกรรมนั้นไว้เป็นอารมณ์ ทำให้กรรมชนิดนี้ให้ผลก่อนกรรมอื่นทั้งหมด เพราะใกล้ปฏิสนธิ จิตย่อมหน่วงเหนี่ยวเอากรรมนี้ไว้ในขณะจุติและถือเอาภพใหม่ การให้ผลของกรรมนี้ ท่านเปรียบเหมือนโคที่ยืนอยู่ตรงประตูคอก แม้จะเป็นโคแก่มีกำลังน้อย แต่เมื่อประตูคอกเปิดออก โคนี้ย่อมได้ออกมาก่อน เพราะอยู่ตรงประตูคอก ถ้ามันไม่ออก โคตัวอื่น ๆ ที่อัดกันแน่นอยู่ในคอกก็จะดันมันออกมา เพราะโคตัวอื่น ๆ ก็อยากออกเหมือนกัน กรรมนี้ท่านว่ามีกำลังเพลา เมื่อให้ผลแล้วก็มักหมดกำลังลง ถูกกรรมอื่นที่มีกำลังกว่าเช่นครุกรรมเป็นต้นแซงให้ผล เหมือนโคแก่

ที่พอออกจากคอกได้แล้วก็ถูกโคหนุ่มแซงหน้าไป สำหรับกรรมที่มีกำลังสม่ำเสมอคอยติดตามให้ผลอยู่เป็นประจำก็คือ อาจิณกรรม เพราะฉะนั้น ก่อนตายท่านจึงสอนให้ระลึกถึงแต่กรรมดี เพื่อจิตจะได้หน่วงเอาความดีไว้ จักได้ไปถือปฏิสนธิในภพภูมิที่ดี อย่างน้อยก็สักระยะหนึ่ง ถ้าจิตใจไปหน่วงเหนี่ยวเอากรรมชั่วไว้ ก็จะไปปฏิสนธิในภพภูมิที่ไม่ดีที่เรียกว่าทุคติ มี นรก เปรต อสุรกาย เป็นต้น

๔. กตัตตากรรม คือกรรมสักแต่ว่าทำ กรรมนี้ท่านหมายถึงกรรมที่ทำโดยมิได้มีเจตนา กตัตตากรรมนี้มีผลเบาที่สุด จะให้ผลก็ต่อเมื่อกรรมอื่น ๆ ไม่มีกำลังจะให้ผลอีกแล้ว ที่ท่านจัดการกระทำที่ไม่มีเจตนาเป็นกรรมอย่างหนึ่งด้วย ก็เพราะว่าการกระทำที่มิได้มีเจตนานั้น บางอย่างก็มีผลเป็นสุขหรือทุกข์แก่ผู้อื่นได้เหมือนกัน เช่นโยนก้อนหินไปโดยมิได้มีเจตนาจะให้ถูกใคร แต่ถ้าบังเอิญไปโดนใครเขาเข้า เขาก็ไม่พ้นเจ็บเหมือนกัน เพราะฉะนั้น แม้จะไม่ได้มีจะเจตนากระทำท่านก็จัดเป็นกรรมที่มีผลสะท้อนย้อนกลับมาหาผู้ทำด้วย

สรุป

กรรม ๑๒ ซึ่งแบ่งเป็น ๓ หมวดตามลักษณะการให้ผลของกรรม ดังกล่าวมาโดยย่อนี้ คงพอเป็นแนวทางสำ

หรับพุทธศาสนิกชนผู้สนใจ จะได้นำไปพินิจพิจารณาศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และคงจะพอมองเห็นว่าชีวิตของคนเรานั้น จะดีหรือชั่วจะสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับกรรมคือการกระทำของเราเอง ไม่มีใครมาดลบันดาลให้ ชีวิตทั้งชีวิตมีกรรมชักใยอยู่โดยตลอด แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มิใช่ว่าจะปล่อยให้ชีวิตเป็นไปตามยถากรรม มัวแต่ทอดอาลัยว่าที่ชีวิตเราเป็นเช่นนี้ก็เพราะผลของกรรมเก่า เลยไม่คิดทำอะไรที่ดีให้แก่ชีวิตที่ถูกควรคิดว่ากรรมนั้นเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดมีขึ้นได้ทุกขณะกรรมที่เราทำในวันนี้ ก็จะกลายเป็นกรรมเก่าในวันพรุ่งนี้ ทำในชาตินี้ ก็จะเป็นกรรมเก่าของชาติหน้า กรรมเก่าอะไรของเราที่ไม่ดีนั้น เราสามารถแก้ไขหรือลบล้างได้ด้วยการทำกรรมใหม่ที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป คนที่เกิดมายากจนขัดสนแล้วทอดอาลัยยกให้เป็นเรื่องของกรรมเก่า ไม่ขวนขวายขยันหมั่นเพียรทำการงาน ก็จะยากจนอยู่อย่างนี้ แต่ถ้าคิดเสียใหม่ว่าเราจะแก้ไขกรรมเก่าของเราด้วยความขยันหมั่นเพียรประหยัดอดออม เขาย่อมมีโอกาสเจริญก้าวหน้าได้ นี่ก็แสดงให้เห็นว่ากรรมในอดีตนั้นเราแก้ไขได้ด้วยการทำปัจจุบันให้ดี

การศึกษาเรื่องกรรมและเข้าใจกรรมอย่างถูกต้องนั้นเป็นผลดีต่อชีวิต อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เราไม่ยอมตกอยู่ภายใต้ความท้อแท้ผิดหวัง ไม่มองโลกและชีวิตอย่างคนสายตาสั้นและสิ้นคิด แม้จะผิดหวังหรือล้มเหลวในชีวิตครั้งแล้วครั้งเล่า

เราก็จะมีความเชื่อมั่นว่าผลของกรรมนั้นมีจริงและ ผลของกรรมนั้นมิได้สิ้นสุดลงเพียงชาติเดียว สักวันหนึ่งกรรมดีที่ได้ทำไว้ต้องส่งผลแก่เราแน่นอน เพราะฉะนั้น ขอท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจงเชื่อมั่นเถิดว่า กรรมที่เราทำลงไปนั้น ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือชั่ว ล้วนมีผลตอบสนองย้อนคืนแก่ผู้ทำไม่ช้าก็เร็ว และเมื่อถึงเวลาที่กรรมนั้น ๆ จะให้ผล ต่อให้บินอยู่ในอากาศได้เหมือนนก หรือหนีเข้าไปอยู่ในซอกเขาหุบเหว ก็ไม่มีวันที่จะหลบพ้นผลของกรรมนั้นไปได้ ดังอุทาหรณ์และพุทธภาษิตที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

เทสนาปริโยสาเน ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยาเตชสา ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและผลบุญที่ท่านสาธุชนได้บำเพ็ญในวันนี้ จงมารวมกันเป็นตบะ เดชะ พลวปัจจัย ดลบันดาลประทานพรให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ธรรมสารสมบัติ ปรารถนาสิ่งใดที่ชอบประกอบด้วยธรรม ก็ขอให้ความปรารถนานั้น ๆ จงพลันสำเร็จสมความปรารถนาทุกประการ

แสดงพระธรรมเทศนาในกัมมกถา พอสมควรแก่เวลา เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

พระธรรมเทศนา

เรื่องโสตถิกถา

พระญาณเวที (ชัยทวี คุตฺตจิตฺโต)

แสดงในวันธรรมสวนะ

ณ พระวิหารวัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๑๖ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทานิ ปกฺขสฺส ปณฺณรสีทิวเส สนฺนิปติตาย พุทฺธปริสาย กาจิ ธมฺมีกถา มยา กถิยเต นาญฺญตฺร โพชฺฌาตปสา นาญฺญตฺร อินฺทฺริยสํวรา นาญฺญตฺร สพฺพนิสฺสคฺคา โสตฺถึ ปสฺสามิ ปาณินนฺติ อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺส อตฺโถ สาธายสฺมนฺเตหิ สกฺกจฺจํ โสตพฺโพติ ฯ

บัดนี้ จักได้แสดงพระธรรมเทศนาในโสตถิธรรมกถา ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุทำบุคคลให้ถึงความสุขสวัสดี เพื่อเพิ่มพูนกุศลบุญราศีของท่านสาธุชนผู้สนใจใคร่ในธรรมทั้งหลาย ด้วยว่าวันนี้เป็นวันปัณณรสีดิถีที่ ๑๕ ค่ำแห่งปักข์ ที่พุทธบริษัทรู้กันโดยทั่วไปว่าเป็นวันพระหรือวันธรรมสวนะคือวันแห่งการฟังธรรม จึงได้พร้อมใจกันมาประชุม ณ สถานที่

แห่งนี้ เพื่อฟังพระธรรมเทศนา อันเป็นการเจริญภาวนา และศึกษาธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอีกวิธีหนึ่ง เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย จงตั้งใจฟังโดยเคารพ ให้สำเร็จประโยชน์ตามสมควรแก่การรับฟังต่อไป

ธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นมีคุณคือรักษาผู้ประพฤติ ปฏิบัติมิให้ตกไปในที่ชั่ว ให้ประสบความสวัสดี คือพ้นจากความทุกข์ ได้รับความสุขตามภูมิตามชั้นตามสมควรแก่การปฏิบัติของแต่ละบุคคล ใครปฏิบัติธรรมมากก็ได้รับความสุขมาก ใครปฏิบัติธรรมน้อยก็ได้รับความสุขน้อย ที่ว่า สุข ๆ นี้ หมายถึงสุขใจเป็นสำคัญ ทุกคนต้องการความสุขความสวัสดีในชีวิต เพราะความสวัสดีนี้ย่อมรักษาบุคคลไม่ให้ตกต่ำ ทำให้บรรลุถึงภูมิชั้นที่สูงขึ้นไปโดยลำดับ

ความหมายของคำว่า สวัสดี

ในสังคมไทยเรานิยมกล่าวทักทายกันด้วยคำว่า สวัสดี อย่างในเทศกาลขึ้นปีใหม่เราก็กล่าวสวัสดีปีใหม่ต่อกัน เพราะคำว่า สวัสดี เป็นคำที่มีความหมายดีงาม มาจากภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี คือ สวสฺติ และ โสตฺถิ แปลว่า ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง ความปลอดภัย ดังนั้น เราจึงนำคำว่า สวัสดี มากล่าวทักทายปราศัยกัน เป็นการแสดงออกถึงการมีอัธยาศัยไมตรีที่ดีงามต่อกัน เป็น

การส่งความสุขความปรารถนาดีให้แก่กันและกัน แม้ในคำให้พรของพระก็มีคำว่า สวัสดี อยู่ด้วย ดังประโยคที่ว่า โสตฺถิ ภวนฺตุ เต แปลว่าขอความสวัสดีทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

ธรรมทำให้เกิดความสวัสดี

สัตว์โลกต้องการความสุขสวัสดี พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสธรรมะที่เป็นเหตุแห่งความสวัสดีไว้ ตามพระคาถาบาลีที่ยกมาเป็นอุเทสบท ณ เบื้องต้นนั้นว่า

นาญฺญตฺร โพชฺฌา ตปสา นาญฺญตฺร อินฺทฺริยสํวรา
นาญฺญตฺร สพฺพนิสฺสคฺคา โสตฺถึ ปสฺสามิ ปาณินํ ฯ

แปลความว่า เราตถาคตไม่เห็นความสวัสดีของสัตว์ทั้งหลายนอกจากความรู้ ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส ความสำรวมอินทรีย์ และการสละสิ่งทั้งปวง ดังนี้

พระพุทธภาษิตบทนี้ตรัสธรรมที่เป็นเหตุแห่งความสวัสดีไว้ ๔ ประการ คือ-

๑. โพชฌะ ความรู้
๒. ตปะ ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส
๓. อินทรีย์สังวร ความสำรวมอินทรีย์
๔. สัพพนิสสัคคะ การสละสิ่งทั้งปวง

ธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เรียกว่า โสตถิธรรม เพราะ

ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามได้รับความสุขความสวัสดีในชีวิต ตั้งแต่ความสุขสวัสดีขั้นต่ำคือในการดำเนินชีวิตในหน้าที่การงาน จนถึงความสุขสวัสดีชั้นสูงสุดคือการกำจัดกิเลสดับเพลิงทุกข์ได้หมดสิ้นเข้าถึงบรมสุขคือพระนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งธรรมะทั้ง ๔ ประการนี้มีอรรถาธิบายโดยลำดับดังต่อไปนี้

ความรู้นำไปสู่ความเจริญ

โสตถิธรรมประการแรก โพชฌะ แปลว่า ความรู้ หรือ การตรัสรู้ ซึ่งได้แก่ปัญญา ปัญญานั้นแปลกันโดยทั่วไปว่าความรอบรู้ หรือความเฉลียวฉลาด หมายถึงความรู้แจ้งเห็นจริง หรือรู้อย่างถ่องแท้ตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย มีความรู้จริงในเรื่องใด ก็เรียกว่ามีปัญญาคือฉลาดรอบรู้ในเรื่องนั้น ปัญญาที่แปลว่าความรู้นั้น ถ้าจะถามว่ารู้อะไร ตอบว่ารู้สิ่งที่ควรรู้ แล้วอะไรล่ะคือสิ่งที่ควรรู้ เพราะในโลกนี้มีเรื่องมากมายเกิดขึ้นมาให้เรารับรู้ สิ่งที่ควรรู้นั้นมีอยู่มากก็จริง แต่ไม่ใช่ว่าเราจะต้องไปเรียนรู้ให้หมดทุกอย่าง เพราะสิ่งที่เป็นความรู้นั้นมีอยู่มากเรียนรู้จนตลอดชีวิตก็ไม่รู้จักจบสิ้น เราควรศึกษาให้รู้ให้เข้าใจเฉพาะเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตเท่านั้น สิ่งที่จำเป็นต้องรู้เพราะมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนเรา เมื่อประมวลแล้วก็มี ๓ เรื่องใหญ่ ๆ ที่

ภาษาทางพระท่านเรียกว่า โกศล ๓ คือ–

๑. อายโกศล คือรู้เรื่องความเจริญ ได้แก่รู้ว่าอะไรเป็นความเจริญ รู้ว่าทำอย่างไรจึงจะเจริญ และรู้ว่าอะไรเป็นเหตุให้เจริญ

๒. อปายโกศล คือรู้เรื่องความเสื่อม ได้แก่รู้ว่าอะไรเป็นความเสื่อม รู้ว่าทำอย่างไรจึงเสื่อม และรู้ว่าอะไรเป็นเหตุให้เสื่อม

๓. อุปายโกศล คือรู้เรื่องวิธีการหรือรู้อุบาย หมายถึงฉลาดในอุบายหรือวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงความเสื่อม สร้างสรรค์ทำให้เกิดความเจริญ

หลักโกศลทั้ง ๓ นี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการงานทางโลกและทางธรรม เช่นคนทำอาชีพค้าขายจะต้องรู้จักความเสื่อมความเจริญและวิธีการที่จะทำให้การค้าเจริญรุ่งเรือง คนที่ปฏิบัติธรรมก็ต้องรู้จักความเสื่อมความเจริญและวิธีการที่จะทำให้การปฏิบัติธรรมได้ผล ปัญญาจึงเป็นคุณธรรมนำชีวิตให้บรรลุถึงความสุขสวัสดีในทุกเรื่อง ขาดปัญญาคือความรู้ในเรื่องใดก็เป็นทุกข์ในเรื่องนั้น เช่นขาดความรู้ในเรื่องงานที่ทำก็จะเป็นทุกข์ในเรื่องงาน ขาดความรู้โรคภัยไข้เจ็บก็จะเป็นทุกข์เพราะโรคภัยไข้เจ็บ ขาดความรู้เรื่องสังขารก็ทุกข์เพราะสังขาร แต่ถ้าเรามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ อย่างถูกต้องแท้จริงก็จะไม่ทุกข์ในเรื่องนั้น จะมีแต่ความสุขสวัสดี

ปัญญาเป็นคุณธรรมสำคัญและจำเป็นสำหรับชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่สังคมเต็มไปด้วยปัญหานานาประการ การดำเนินชีวิตยิ่งต้องการปัญญามาก หากไม่มีสติปัญญาพิจารณาไตรตรองก่อน หรือเมื่อเกิดปัญหาขึ้นไม่ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา เอาอารมณ์ความรู้สึกหรือความต้องการของตนเข้าว่า ก็อาจพาชีวิตไปสู่ความวิบัติได้ เพราะฉะนั้นบุคคลผู้หวังความสุขสวัสดีในชีวิตหรือในหน้าที่การงาน จึงควรสร้างสมอบรมปัญญาให้เกิดมีขึ้นด้วยการศึกษาเล่าเรียนที่เรียกว่า สุตมยปัญญา คือปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการศึกษาเล่าเรียน ด้วยการใช้สติหยุดคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลที่ถูกต้องเป็นจริง ที่เรียกว่า จินตมยปัญญา คือปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการคิดพิจารณา และด้วยการลงมือปฏิบัติ ที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา คือปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการปฏิบัติตามหลักการหรือทฤษฎีที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา

ปัญญาเป็นคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุขสวัสดีดังกล่าวมาข้างต้น เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่าเป็นโสตถิธรรมคือธรรมที่เป็นเหตุแห่งความสุขสวัสดีประการหนึ่ง

ความเพียรทำให้ประสบความสำเร็จ

โสตถิธรรมประการที่ ๒ ตบะ ตบะ แปลตามศัพท์ว่า ความร้อน ความแผดเผา การทำให้ร้อน การแผดเผา

ท่านใช้เป็นชื่อของความเพียรที่เผากิเลสให้ร้อน ความเพียรนี้มีชื่อเรียกได้หลายอย่าง คือ–

๑. เรียกว่า วิริยะ เพราะเป็นเหตุให้แกล้วกล้าไม่เกรงกลัวต่ออุปสรรคขวากหนามที่จะมาขัดขวางไม่ให้ทำกิจได้สำเร็จ

๒. เรียกว่า อุฏฐานะ เพราะเป็นเหตุให้ลุกขึ้นประกอบการงานไม่อยู่นิ่งเฉย

๓. เรียกว่า อุสสาหะ เพราะเป็นเหตุให้อาจหาญและอดทนต่ออุปสรรคมีหนาวร้อนเป็นต้น

๔. เรียกว่า ธิติ เพราะเป็นเหตุให้มั่นคงไม่เสื่อมคลาย

๕. เรียกว่า อัฏฐิติ เพราะเป็นเหตุให้ไม่หยุด ไม่เลิกละ หรือปล่อยวางในงานที่ทำ

๖. เรียกว่า วายามะ เพราะเป็นเหตุชักไป เหนี่ยวรั้งไป

๗. เรียกว่า อัปปฏิวาณี เพราะเป็นเหตุไม่ให้ถอยหลังกลับไปยังที่เดิม

๘. เรียกว่า ปธานะ และ ปัคคาหะ เพราะเป็นเหตุประคับประคองใจให้มั่นอยู่ในความดีตลอดไป

๙. เรียกว่า ตปะ เพราะเป็นเหตุเผากิเลสให้ร้อน

คุณลักษณะของความเพียรก็คือความบากบั่นมั่นคงไม่

ย่อท้อต่ออุปสรรค การทำบ่อย ๆ ทำเป็นนิตย์ ทำอยู่เป็นประจำ ทำต่อเนื่องไม่จับจดหรือหยุดกลางคัน การทำดังกล่าวมานี้ล้วนเป็นลักษณะของความเพียร เมื่อมีความบากบั่นมั่นคงไม่ท้อถอย ทำอยู่บ่อย ๆ ทำอยู่เป็นประจำ ทำอย่างต่อเนื่อง ก็จะกลายเป็นตบะคือความร้อนแผดเผาอุปสรรคเหตุขัดข้องทั้งหลายให้มอดไหม้มลายหายไป ถ้าใช้ในทางคดีธรรมก็จะเผากิเลสที่อยู่ภายในจิตใจให้ร้อนรนทนอยู่ไม่ได้ ในที่สุดกิเลสก็ต้องออกไปจากจิตใจหรือไม่ก็ถูกเผาไหม้ให้ดับไป อย่างเช่นการรักษาศีล ถ้าทำบ่อย ๆ รักษาอยู่เป็นประจำก็จะเผากิเลสหยาบเช่นความโลภเป็นต้นที่เป็นเหตุให้ทำกายทุจริตและวจีทุจริตได้ การทำสมาธิก็จะเผากิเลสอย่างกลางที่เป็นเหตุให้ทำมโนทุจริตได้ การเจริญภาวนาก็จะเผากิเลสอย่างละเอียดที่นอนจมหมักหมมอยู่ในจิตสันดานมีอวิชชาและราคานุสัยเป็นต้นได้ เหมือนกับเราเอาไม้มาสีกันทำบ่อย ๆ ทำเร็ว ๆ เข้าก็จะเกิดความร้อนเกิดเป็นเปลวไฟลุกไหม้ขึ้นมา การทำความดีบ่อย ๆ ก็จะเกิดความร้อนเกิดเปลวไฟลุกไหม้ขึ้นมาเหมือนกัน คือมันทำให้กิเลสทำให้ความชั่วร้ายที่มีอยู่ในตัวตนของคนเราร้อน ซึ่งเมื่อมันร้อนก็ทนอยู่ไม่ได้ต้องออกไปจากจิตใจ ถ้าไม่ออกก็จะถูกความดีแผดเผาให้มอดไหม้ดับสิ้นไปที่จิตใจ ดังที่ท่านกล่าวว่า กิเลสหรือบาปเกิดที่ใจ จะดับก็ต้องดับที่ใจ ไม่ใช่ไปดับที่อื่นหรือที่ใจของ

คนอื่น ต้องดับที่ใจของเราเท่านั้น

การดำเนินชีวิตในโลกนี้ คนเราต้องประสบกับปัญหาอุปสรรคเหตุขัดข้องมากมาย ถ้าหากท้อถอยเสีย ไม่มีความเพียรพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรค ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือในชีวิต ความเพียรจึงเปรียบเหมือนยาชูกำลังที่จะทำให้คนไข้แข็งแรง เปรียบเหมือนน้ำมันกับคันเร่งที่จะทำให้รถยนต์วิ่งไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดชงัก การทำงานทุกอย่างในโลก ไม่ว่าจะเป็นงานทางโลกหรืองานทางธรรม งานอย่างต่ำคือการทำมาหาเลี้ยงชีพหรืองานอย่างสูงคือการดับกิเลสและกองทุกข์ ล้วนต้องอาศัยคุณธรรมคือความเพียรเป็นเครื่องหนุนนำทำให้สำเร็จ ข้อนี้สมด้วยพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ บุคคลจะล่วงทุกข์คือสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ก็เพราะความเพียร ดังนี้ เพราะฉะนั้น ความเพียรพระผู้มีพระภาคเจาจึงตรัสว่าเป็นโสตถิธรรมคือเหตุแห่งความสุขสวัสดีประการหนึ่ง

ป้องกันความชั่วด้วยการสำรวมอินทรีย์

โสตถิธรรมประการที่ ๓ อินทรีย์สังวร คือการสำรวมอินทรีย์หรือการรักษาอินทรีย์ อินทรีย์ก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทั้ง ๖ อย่างนี้ ท่านเรียกว่า อินทรีย์ ซึ่งแปลว่า ความเป็นใหญ่ หมายความว่าเป็นใหญ่ในการทำหน้าที่

ของตน เช่น ตาก็เป็นใหญ่ในการดูรูป จะใช้หูหรือจมูกมาดูรูปแทนก็ไม่ได้ หูก็เป็นใหญ่ในการฟังเสียง จะใช้ตามาฟังแทนก็ไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น อินทรีย์นี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อายตนะ แปลว่า ที่ต่อ หรือที่เชื่อม คือต่อหรือเชื่อมตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับโผฏฐัพพะ ใจกับอารมณ์ นอกจากนี้แล้วท่านยังเรียกว่า ทวาร แปลว่า ประตู เช่นจักขุทวารประตูคือตา เพราะตาเป็นทางเข้ามาของรูปคือทำให้มองเห็นรูปได้ ท่านจึงเรียกว่าทวารคือประตู หูเป็นทางเข้าของเสียงจึงเรียกว่าโสตทวาร จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เช่นเดียวกัน

บุคคลผู้ปรารถนาความสุขสวัสดีแก่ตนนอกจากจะเป็นผู้มีความฉลาดรอบรู้และความขยันหมั่นเพียรแล้วยังต้องมีอินทรีย์สังวรคือความสำรวมอินทรีย์ด้วย จึงจะได้รับความสุขสวัสดีโดยตลอด ทำไมจึงต้องสำรวมระวังและรักษาอินทรีย์ด้วย เหตุที่ต้องสำรวมระวังก็เพราะว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ นี้เป็นทางมาแห่งรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และอารมณ์ทั้งหลายทั้งที่น่าชอบใจและไม่น่าชอบใจ เราจะเกิดความรู้สึกสุขหรือทุกข์ก็อยู่ที่อารมณ์ต่าง ๆ มีรูปเป็นต้นที่มากระทบอินทรีย์ทั้ง ๖ นี้ หากไม่มีการสำรวมระวังรักษาอินทรีย์เมื่อมีอารมณ์มากระทบ ก็จะทำให้เกิดอาการขึ้นลงหวั่นไหวไปตามอารมณ์นั้น ๆ เช่นได้อารมณ์ที่น่ารัก

ใคร่พอใจเห็นรูปที่สวยงามเป็นที่ถูกใจ หรือได้ฟังเสียงที่ไพเราะเสนาะโสต หรือได้ลิ้มรสที่อร่อยถูกใจ ก็จะเกิดความหลงระเริงมัวเมาประมาทขาดสติติดอยู่ในสิ่งที่ชอบนั้น ครั้นได้อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่าพอใจก็จะเกิดความขัดเคืองใจจนเป็นเหตุให้ทำความผิดคิดชั่วได้หลายอย่าง ทุกวันนี้คนในสังคมเราได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อนวุ่นวาย ครอบครัวมีปัญหา สังคมมีปัญหา หรือประเทศชาติมีปัญหามีการทุจริตคอรัปชั่นเป็นต้น ก็เพราะไม่สำรวมอินทรีย์ ยกตัวอย่างเช่น จักขุนทรีย์อินทรีย์คือจักษุหรือตา คนที่ไม่สำรวมตาก็จะดูพร่ำเพรื่อไม่เลือกว่าสิ่งที่ดูนั้นมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ดูแล้วก็จะติดในรูปนั้นอยากได้มาไว้ในครอบครอง แม้จะได้มาด้วยวิธีที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมก็ยอมทำผิด ได้ยินข่าวว่าที่ไหนมีรูปสวย ๆ งาม ๆ ให้ดูแม้จะอยู่ไกลสุดหล้าฟ้าเขียวก็ตามไปดู ดึกดื่นค่อนคืนก็ทนดูอยู่ได้ เขาเอารูปมาหลอกล่อให้ทำความผิดก็ยอม แต่ถ้าเป็นรูปที่ตนไม่ชอบใจก็จะหาทางทำลาย ทั้ง ๆ ที่บางทีมันก็ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนอะไรให้เลย นี่แค่ตาอย่างเดียว ไม่นับหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ยังสามารถทำให้คนเราทำความผิดหรือทำอะไรที่ไม่สมควรได้ตั้งหลายอย่าง ถ้าไม่สำรวมระวังทั้งหมดจะเกิดความเดือนร้อนวุ่นวายแค่ไหนก็ลองคิดดู เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสสอนไว้ว่า **จกฺขุนา สํวโร สาธุ สาธุ โส**

เตน สํวโร เป็นอาทิ แปลความว่า การสำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ เป็นความดี ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ อนึ่ง การสำรวมในทุกสิ่งทุกอย่างเป็นความดี ภิกษุผู้สำรวมในทุกสิ่งทุกอย่างย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ดังนี้

การสำรวมนั้นก็คือการระมัดระวัง การรักษา และการรู้เท่าทัน ในเมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องสัมผัส ใจรับรู้อารมณ์ อย่าหลงระเริงจนเกินไปเมื่อได้อารมณ์ที่น่าปรารถนาน่าชอบใจ และอย่าเสียใจจนเกิดเหตุในเมื่อได้อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่าชอบใจ ให้รู้จักประมาณในการดูการฟังและรู้จักเลือกดูเลือกฟังเฉพาะสิ่งที่ควรดูควรฟังเท่านั้น ไม่ใช่ว่าจะต้องดูต้องฟังหรือต้องรับรู้ทุกอย่าง เพราะรูปเสียงกลิ่นรสบางอย่างก็เป็นข้าศึกต่อกุศลธรรมต่อคุณงามความดี เป็นทางชักชวนให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมาเย้ายวนชวนให้เกิดกิเลส ชวนให้ประพฤติผิดทำผิด ดังนั้น จึงต้องเลือกดูเลือกฟังเลือกรับรู้เฉพาะสิ่งที่เป็นไปเพื่อความเจริญแก่กุศลธรรมคุณงามความดี แต่ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้จำเป็นต้องดูต้องรับรู้ก็ขอให้รับรู้ด้วยความมีสติรู้เท่าทันว่าอะไรเป็นอะไร ความจริงแท้หรือสาระประโยชน์จริง ๆ ของสิ่งที่ดูที่รับรู้นั้นคืออะไร อย่าติดแค่เปลือกนอกที่มองเพียงผ่าน ๆ ต้องใช้สติปัญญาพิจารณาให้รู้เท่าทัน เมื่อทำได้

เช่นนี้ ความสุขสวัสดีก็จะเกิดมี นี่ประการหนึ่ง

ปล่อยวางได้ย่อมอยู่เป็นสุข

โสตถิธรรมประการที่ ๔ สัพพนิสสัคคะ คือการสละสิ่งทั้งปวง หมายถึงการสละความยึดมั่นถือมั่นในอุปาทานขันธ์ ในภพในชาติ ในพัสดุสิ่งของ คำว่า สละ ในที่นี้ไม่ใช่ว่าเอาไปโยนทิ้งเหมือนทิ้งข้าวทิ้งของ แต่เป็นการสละความยึดมั่นถือมั่นที่มีอยู่ภายในจิตใจ ไม่กังวล ไม่ยึดติด ปล่อยให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่เข้าไปยึดมั่นหรือปรุงแต่ง มีก็ใช้เพียงเพื่อให้ชีวิตได้ดำรงอยู่ และใช้ให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น วิบัติฉิบหายไปก็ไม่เสียใจอาลัยหา สัพพนิสสัคคะนี้เป็นธรรมะชั้นสูง เป็นยอดแห่งความสุขสวัสดี ไม่มีความสุขสวัสดีอื่นใดจะมาเทียบเท่าได้ เพราะผู้ที่จะมีสัพพนัสสัคคะสละสิ่งทั้งปวงได้ต้องเป็นพระอรหันต์ขีณาสพเท่านั้น แต่เมื่อจะอธิบายโดยปริยายเบื้องต่ำซึ่งปุถุชนคนธรรมดาสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตได้ สัพพนิสสัคคะก็คือความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละให้ปันสิ่งของและความสุขให้แก่กันและกัน บุคคลผู้มีน้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลอื่น ย่อมเป็นที่รักใคร่พอใจของคนทั่วไป และเป็นเหตุผูกมิตรไมตรีไว้ได้ สมด้วยพระพุทธดำรัสที่ว่า ททํ ปิโย โหติ ภชนฺติ นํ พหู แปลความว่า ผู้

ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มากย่อมคบหาสมาคมเขา ททํ มิตฺตา นิ คนฺถติ ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้ ดังนี้ บุคคลผู้มีมิตรไมตรีมาก ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่ต้องทุกข์ร้อนเพราะระแวงภัย จะประกอบกิจการสิ่งใด ย่อมสำเร็จได้โดยง่าย เพราะมีมิตรสหายคอยช่วยเหลือเกื้อหนุน เป็นผู้อบอุ่นในที่ทุกสถาน คุณธรรมคือการเสียสละจึงเป็นเหตุเกิดแห่งความสุขสวัสดีอีกประการหนึ่ง

ธรรมะทั้ง ๔ ประการ คือความรู้ ความเพียร ความสำรวมระวังอินทรีย์ และการสละสิ่งทั้งปวงหรือความเสียสละ นี้จัดเป็นโสตถิธรรม คือธรรมะที่เป็นเหตุแห่งความสุขสวัสดี สามารถทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามได้รับความสุขสวัสดีในชีวิตในหน้าที่การงาน ไม่ว่าจะเป็นการงานทางโลก คือการทำงานในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ เช่น เป็นข้าราชการ พนักงานบริษัทหรือพ่อค้าเป็นต้น หรือการงานทางธรรมคือการปฏิบัติธรรมเพื่อกำจัดขัดเกลากิเลส ดังมีอรรถาธิบายมาด้วยประการฉะนี้

เทสนาปริโยสาเน ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยาเตชสา ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและผลบุญที่ท่านสาธุชนได้บำเพ็ญในวันนี้ จงมารวมกันเป็นตบะ เดชะ พลวปัจจัย ดลบันดาลประทานพรให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ

พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ธรรมสารสมบัติ ปรารถนาสิ่งใดที่ชอบประกอบด้วยธรรม ก็ขอให้ความปรารถนานั้น ๆ จงพลันสำเร็จสมความปรารถนาทุกประการ

แสดงพระธรรมเทศนาในโสตถิธรรมกถา พอสมควรแก่เวลา เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

พระธรรมเทศนา

เรื่อง ปุญญนิธิกถา

พระราชบัณฑิต (ชัยทวี คุตฺตจิตฺโต)

วัดปทุมวนาราม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

แสดง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง

วันอาทิตย์ที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ยสฺส ทาเนน สีเลน สญฺญเมน ทเมน จ
นิธิ สุนิหิโต โหติ อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา
เอโส นิธิ สุนิหิโต อเชยฺโย อนุคามิโก
ปหาย คมนีเยสุ เอตํ อาทาย คจฺฉตีติ ฯ

บัดนี้ จักได้แสดงพระธรรมเทศนาในปุญญนิธิกถา ฉลองศรัทธาประดับปัญญาบารมี เพิ่มพูนกุศลบุญราศีและสัมมาปฏิบัติของท่านพุทธบริษัททั้งหลาย ตามสมควรแก่กาลเวลาต่อไป

สำหรับพระธรรมเทศนาที่จะแสดงในวันนี้ ว่าด้วยเรื่อง ปุญญนิธิขุมทรัพย์คือบุญ ขอให้ท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟังโดย

เคารพ แล้วเก็บเอาสารธรรมจากพระธรรมเทศนานี้ ไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขแก่การดำเนินชีวิตของแต่ละท่านแต่ละบุคคลต่อไป และเพื่อให้ท่านทั้งหลายกำหนดจดจำพระธรรมเทศนาได้โดยง่าย จึงแบ่งเรื่องที่จะอรรถาธิบายเป็น ๔ ประเด็นหลัก ๆ คือ

- บุญคืออะไร ?
- บุญเกิดขึ้นได้อย่างไร ?
- บุญให้ผลอย่างไร ?
- ทำบุญดีอย่างไร ?

บุญคืออะไร ?

ประเด็นแรก บุญคืออะไร เมื่อพูดถึงคำว่าบุญ ท่านทั้งหลายนึกถึงอะไร บางท่านอาจนึกถึงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ บางท่านอาจนึกถึงความสุข บางท่านอาจนึกถึงการถูกล็อตเตอรี่ บางท่านอาจนึกถึงบ้านหลังใหญ่ ๆ บางท่านอาจนึกถึงอำนาจวาสนา บางท่านอาจนึกถึงคนที่มียศถาบรรดาศักดิ์ คนที่มีฐานะร่ำรวย บางท่านอาจนึกถึงความเจริญก้าวหน้า บางท่านอาจนึกถึงความดีงาม ความรู้สึกนึกคิดดังกล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเข้าใจในคำว่าบุญของแต่ละท่านแต่ละบุคคล ซึ่งโดยมากเมื่อพูดถึงบุญก็มักจะนึกถึงบุญที่เป็นส่วนผลหรือผลของบุญ มากกว่าที่จะนึกถึงบุญที่

เป็นเหตุหรือบุญที่เป็นตัวบุญจริง ๆ

คำว่า บุญ นี้แปลทับศัพท์มาจากคำบาลีว่า ปุญญะ และเราก็ใช้กันติดปาก จนคำว่า บุญ นี้กลายเป็นคำในภาษาไทย เมื่อพูดถึงบุญก็มักจะเข้าใจกันว่าหมายถึงอะไร แต่เพื่อให้ทราบความหมายของคำว่าบุญอย่างถูกต้องชัดเจนตามภาษาดั้งเดิม จึงควรทำความเข้าใจกับคำว่า บุญ ก่อน เพราะเมื่อมีความเข้าใจในบุญอย่างถูกต้องแล้ว จะได้ทำบุญถูกบุญ ทำบุญถูกวิธี ตรงตามความมุ่งหมาย ซึ่งจะส่งผลให้ได้รับอานิสงส์ผลบุญอย่างเต็มที่สมความต้องการ ที่สำคัญจะได้มีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิว่าบุญบาปนั้นมีจริง ผลของบุญและบาปก็มีจริง

คำว่า บุญ หรือ ปุญฺญ ในภาษาบาลี มีความหมายแปลได้หลายนัย คือแปลว่า ชำระ , เต็ม, กรอง , ความสะอาด , ความผ่องแผ้วแห่งจิต , ความสุข , ความดี , แต่ที่ท่านนิยมใช้กันมี ๒ นัย คือ นัยที่หนึ่ง บุญแปลว่า เครื่องชำระสันดาน คือชำระพื้นใจให้สะอาดหมดจด นัยที่ ๒ แปลว่า สิ่งที่ทำให้เกิดผลคือภพที่น่าชื่นชม ซึ่งก็ได้แก่ความดีต่าง ๆ เช่น การให้ทาน รักษาศีล มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น เหล่านี้จัดเป็นบุญหรือเรียกว่าบุญ เพราะเป็นเครื่องชำระล้างความชั่วความไม่ดีต่าง ๆ ออกไปจากจิตใจ ทำให้จิตใจใสสะอาดหมดจด และ

เพราะเป็นเหตุให้ได้รับผลที่น่าปรารถนา เช่น ทำให้ได้รับความสุข ทำให้เกิดในสุคติ เป็นต้น

บุญนั้นแบ่งเป็น ๓ อย่าง คือ

- บุญสมุทัย คือเหตุให้เกิดบุญ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญส่วนเหตุ ได้แก่ การทำความดีต่าง ๆ
- บุญวิบาก คือผลของบุญ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญส่วนผล ได้แก่ความสุขความเจริญอันเป็นผลที่เกิดจากการทำความดี
- บุญลักขณะ คือลักษณะของบุญ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญสภาวะ คือสภาวะที่เป็นตัวบุญจริง ๆ ได้แก่ความดี ความสะอาดผ่องใส

การจะเข้าใจคำว่า บุญ ได้อย่างถูกต้อง ต้องเข้าใจในบุญทั้ง ๓ อย่างข้างต้นนั้น และถ้าอยากจะรู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นบุญหรือไม่ ก็ต้องดูที่บุญ ๓ อย่างนั้นเหมือนกัน คือดูที่เหตุว่า ที่ทำนั้นเป็นความดีหรือไม่ ดูที่ผลว่าทำไปแล้วจะได้รับผลเป็นเช่นไร และดูที่สภาพจิตว่า ขณะที่ทำหรือทำแล้วสภาพจิตเป็นเช่นไร ถ้าสิ่งที่ทำนั้นเป็นความดี ผลที่ได้รับก็ดี และทำแล้วจิตมีสุขภาพดีคือสะอาดผ่องใสขึ้น ก็จงรู้เถิดว่าได้ทำบุญถูกต้องแล้ว

กล่าวโดยสรุปให้เข้าใจง่ายในประเด็นแรกนี้ก็คือ บุญได้แก่ความดีที่ชำระใจให้สะอาดผ่องใสและให้ผลเป็นสุข

บุญเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

ประเด็นที่ ๒ บุญเกิดขึ้นได้อย่างไร ? ตอบง่าย ๆ ว่า บุญเกิดจากการกระทำ แต่การกระทำที่จะทำให้เกิดบุญนั้นมีหลายวิธี ดังได้กล่าวมาในประเด็นแรกว่า บุญคือความดีที่ชำระใจให้สะอาดผ่องใส เพราะฉะนั้น อะไรก็ตามที่ทำแล้ว จิตใจสะอาดผ่องใส จิตใจได้รับการพัฒนาขึ้นในทางที่ดี การทำนั้นนับว่าเป็นการทำบุญทั้งสิ้น

แต่วิธีทำบุญที่รู้กันโดยทั่วไปและนิยมทำกันมากนั้น เรียกภาษาทางพระว่า บุญกิริยาวัตถุ แปลว่า สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ วิธีทำให้เกิดบุญ หรือวิธีทำบุญ

บุญกิริยาวัตถุ มี ๓ อย่างคือ

๑. ทานมัย บุญเกิดจากการให้ทาน

๒. สีลมัย บุญเกิดจากการรักษาศีล

๓. ภาวนามัย บุญเกิดจากการอบรมจิตใจ

บุญกิริยาวัตถุคือวิธีทำบุญดังกล่าวมาข้างต้นนั้น จัดเป็นบุญสมุทัยคือเหตุที่ทำให้เกิดบุญ นับเป็นบุญส่วนเหตุ ที่บุคคลประพฤติปฏิบัติตามแล้วย่อมได้บุญ คือได้บุญส่วนผล หรือที่เรียกว่าบุญวิปาก มีความสะอาดผ่องใสแห่งจิต ความสุขความเจริญ การเกิดในสุคติ ตลอดถึงความสิ้นอาสวกิเลส เป็นต้น

ต่อแต่นี้ไป จะได้อรรถาธิบายขยายความบุญกิริยาวัตถุ

ทั้ง ๓ ประการ เพื่อเป็นแนวทางแห่งการศึกษาและปฏิบัติธรรมของท่านทั้งหลายเป็นลำดับไป

วิธีทำบุญอย่างแรก ทานมัย บุญเกิดจากการให้ทาน ทาน แปลว่าการให้ หมายถึงการให้พัสดุสิ่งของทรัพย์สินเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้ ตลอดถึงวิชาความรู้ของตน เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น จำแนกเป็น ๒ ตามสิ่งของที่ให้ คือ

๑. อามิสทาน ให้อามิสคือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เช่น ให้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ให้ข้าวปลาอาหาร หรือเงินทอง เป็นต้น ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ

๒. ธรรมทาน ให้ธรรม หมายถึงให้วิชาความรู้ ให้สติปัญญา ให้คำแนะนำปรึกษา เช่นแนะนำสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ สอนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สอนให้ละชั่วประพฤติดี มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นต้น

ในทาน ๒ อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า การให้ธรรมเป็นทานนั้นดีเลิศประเสริฐกว่าการให้วัตถุสิ่งของ เพราะวัตถุสิ่งของให้แล้วก็เสื่อมสลายหายไป แต่ให้ความรู้ให้สติปัญญา ให้ธรรมะนั้น ไม่มีวันเสื่อม ไม่มีวันหมด และไม่มีวันเก่า สามารถเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ตลอดเวลา ที่สำคัญการให้ความรู้ให้สติปัญญาให้ธรรม

นั้น สามารถทำให้คนโง่กลายเป็นคนฉลาด คนขลาดกลายเป็นคนแกล้วกล้า คนชั่วช้ากลายเป็นคนดีได้ ซึ่งวัตถุสิ่งของตลอดถึงทรัพย์สินเงินทองทำให้ไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า **สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง** ดังนี้

อนึ่ง ทานเมื่อจำแนกตามเจตนาของผู้ให้ก็มี ๒ อย่าง คือ

๑. ปาฏิปุคคลิกทาน ให้เจาะจงบุคคล เช่นถวายเจาะจงให้เฉพาะแก่พระรูปนั้น สามเณรรูปนี้ เป็นต้น

๒. สังฆทาน ให้แก่สงฆ์ สงฆ์ในที่นี้หมายถึงส่วนรวม ให้แก่สงฆ์ก็คือให้แก่ส่วนรวม ให้เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่คนหมู่มาก ถ้าเป็นทางพระก็หมายถึงให้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ทางวัดหรือแก่สงฆ์ทุกรูปภายในวัด ถ้าเป็นทางโลกก็หมายถึงให้เพื่อเป็นประโยชน์แก่คนหมู่มาก เช่นบริจาคทรัพย์สร้างโรงพยาบาล สร้างโรงเรียน สร้างธารณประโยชน์ต่าง ๆ เหล่านี้ก็นับเป็นสังฆทานเหมือนกัน

การให้ทานตามหลักบุญกิริยาวัตถุนั้น วัตถุประสงค์ก็เพื่อกำจัดกิเลสคือโลภะความละโมบโลภมาก และมัจฉริยะคือความตระหนี่ ซึ่งกิเลส ๒ ตัวนี้ทำให้จิตใจเศร้าหมองไม่ผ่องใส ทำให้จิตใจเสื่อมคุณภาพ เกิดความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ มีใจคับแคบ ไม่รู้จักเสียสละ จะกำจัดหรือบรรเทา

ให้เบาบางได้ก็ด้วยการให้ทาน การเสียสละ ไม่ใช่คิดแต่จะเอาจะได้อย่างเดียว เมื่อกำจัดความโลภความและตระหนี่ได้ จิตใจก็จะสะอาดผ่องใสไม่เศร้าหมองขุ่นมัว สุขภาพจิตจะดีขึ้น อย่างนี้แหละที่ท่านเรียกว่าได้บุญ คือได้ความสะอาดผ่องใสขึ้นในจิต เพราะฉะนั้น จะให้ทานต้องให้จริง ๆ ให้แล้วให้ขาดไม่นึกเสียดายหรือหวังสิ่งตอบแทน จึงจะได้บุญ ถ้ายังนึกเสียดาย ให้เพราะหวังสิ่งตอบแทน หรือให้เพราะขัดเสียมิได้ ให้ตัดความรำคาญ อย่างนี้ไม่ได้บุญ ถึงได้บุญก็ได้น้อยไม่เต็มที่

อนึ่งการให้ทานถ้าจะให้ได้บุญมาก ท่านว่าต้องประกอบด้วยองค์ ๓ ที่เรียกว่า ทานสมบัติ ๓ อย่าง คือ-

๑. วัตถุบริสุทธิ์

๒. เจตนาบริสุทธิ์

๓. บุคคลบริสุทธิ์

วัตถุบริสุทธิ์ หมายถึงวัตถุสิ่งของที่จะให้ทานนั้นจะต้องบริสุทธิ์ คือต้องเป็นของที่เราหามาได้โดยทางสุจริต ไม่ใช่ไปลักปล้นฉ้อโกงใครเขามา จึงจะจัดเป็นทานวัตถุอันประเสริฐ ทำแล้วได้บุญมาก อนึ่งในเรื่องของวัตถุที่จะบริจาคนี้ ขอให้สังเกตดูว่า ทางศาสนาท่านมุ่งความบริสุทธิ์ในตัวของผู้ให้เป็นสำคัญ มิได้สอนให้บริจาคเพื่อความร่ำรวยของผู้รับ เพราะไม่ได้มีข้อบังคับไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อมว่า

จะต้องให้สิ่งของจำนวนมาก ๆ หรือราคาแพง ๆ จึงจะได้บุญ แต่กลับไปบังคับการแสวงหามาว่าต้องหามาได้ด้วยความบริสุทธิ์จริง ๆ

เจตนาบริสุทธิ์ เจตนาคือความตั้งใจ หรือความจงใจ เจตนาในเรื่องทานนี้อยู่ที่ตั้งใจจะทำความดี คือฟอกจิตใจของตนให้สะอาดหมดจด เจตนาในการให้ทานเรียกกันเต็มศัพท์ว่า จาคเจตนา เจตนานี่แหละจัดเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความบริสุทธิ์สะอาดและผ่องใสแห่งจิตใจที่เรียกว่า ได้บุญ การทำทานนั้น ถึงวัตถุที่ให้จะมีมากหรือวิเศษอย่างไร ผู้รับจะเป็นผู้บริสุทธิ์หรือเป็นเจ้าฟ้าเจ้าคุณชั้นไหนก็ตาม ถ้าเจตนาของผู้ถวายทานไม่ดีเสียอย่างเดียวก็ไม่ได้บุญเต็มที่ หรืออาจจะไม่ได้เลยก็ได้ เหมือนเราอยากได้ความสะอาดของเสื้อผ้า แม้ว่าจะมีผงซักผ้าอย่างดี แต่เราไม่ได้ซักให้ถูกแบบถูกวิธี สักแต่ว่าจับ ๆ วาง ๆ ไม่ฟอกให้ถึง เราก็จะได้รับความสะอาดของผ้าไม่เต็มที่อยู่นั่นเอง เจตนาในการให้ทานที่ถือว่าเป็นเจตนาบริสุทธิ์จะต้องบริสุทธิ์ครบทั้ง ๓ กาล หรือ ๓ ระยะ คือ ก่อนให้ กำลังให้ และหลังจากให้แล้ว จึงจะได้บุญเต็มที่

บุคคลบริสุทธิ์ หมายถึงบุคคล ๒ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับทาน คือ–ผู้ให้ กับ ผู้รับ ผู้ให้ภาษาทางพระเรียกว่า ทายก ผู้รับเรียกว่า ปฏิคาหก ถึงแม้เจตนาจะดี วัตถุจะดี

แต่ถ้าบุคคลไม่ดี ผลทานก็ได้ไม่เต็มที่ บุคคลผู้เกี่ยวข้องกับทานจะต้องดีด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย คือทายกผู้ให้จะต้องเป็นคนดีมีศีลธรรม ทำบุญให้ทานด้วยความบริสุทธิ์ใจจริง ๆ ดังนั้น ก่อนจะถวายทานจึงมีประเพณีรับศีลก่อน เพื่อทำตนให้เป็นคนบริสุทธิ์ผุดผ่อง ปฏิคาหกผู้รับก็มีความสำคัญมากและดูเหมือนว่าจะสำคัญยิ่งกว่าผู้ให้เสียอีก พระพุทธองค์ก็ทรงตรัสย้ำแล้วย้ำอีกว่าให้เรารู้จักเลือกปฏิคาหก พูดง่าย ๆ ก็คือให้เลือกทำบุญในพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้วยสิกขาวินัย และได้ตรัสเปรียบเทียบไว้ว่า นาที่รกไปด้วยหญ้า ปลูกข้าวย่อมได้ผลน้อย ฉันใด สมณพราหมณ์ที่มิได้ตั้งอยู่ในสิกขาวินัย รกไปด้วยกิเลส ก็เหมือนนาที่รกไปด้วยหญ้า ถึงจะทำบุญด้วยมากก็ได้ผลน้อย ฉันนั้น การให้ทานแก่ปฏิคาหกที่ไม่บริสุทธิ์อย่างนั้น ย่อมเป็นการยากที่ทายกจะทำเจตนาให้บริสุทธิ์ในกาลทั้ง ๓ ตามที่อธิบายมาแล้วได้ ฉะนั้น เมื่อพระพุทธองค์ทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนทำบุญด้วยการให้แล้ว จึงตรัสสำทับอีกว่า **วิเจยฺย ทานํ สุคตปฺปสตฺถํ แปลความว่า การเลือกให้ อันพระสุคตเจ้าสรรเสริญ** ดังนี้

วิธีทำบุญอย่างที่ ๒ คือ สีลมัย บุญเกิดจากการรักษาศีล ศีลคืออะไร ศีล แปลตามศัพท์ว่า เย็น หรือ ปรกติ หมายถึงข้อห้ามที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามไว้ไม่ให้ทำ สำหรับ

คฤหัสถ์มี ๕ ข้อและ ๘ ข้อ ที่เรียกว่า ศีล ๕ ศีล ๘ สำหรับบรรพชิต ถ้าเป็นพระสงฆ์ก็มี ๒๒๗ ข้อ ของสามเณร มี ๑๐

การรักษาศีลรักษาอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะเรียกว่ารักษาศีล จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องรับศีลจากพระ การรักษาศีลคือการตั้งจิตตั้งใจ หรือถ้าเรียกให้เป็นคำพระหน่อยก็ว่าตั้งเจตนาที่จะงดเว้น ไม่ล่วงละเมิดไม่ทำผิดในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามเอาไว้ อย่างศีล ๕ ท่านห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติผิดในกาม ห้ามพูดเท็จ ห้ามเสพของมึนเมา ก็ตั้งเจตนาที่จะงดเว้นไม่ล่วงละเมิดในข้อที่ท่านห้ามไว้ อย่างนี้เรียกว่า รักษาศีล และการจะรักษาศีลไม่จำเป็นต้องรับศีลกับพระก็ได้ เพียงแต่ตั้งเจตนาว่าข้าพเจ้าจะรักษาศีลอะไรก็ว่าไป ว่าเป็นคำบาลีก็ได้ เป็นคำไทยก็ได้ บางท่านอาจนึกว่าศีลหลายข้อรักษาไม่ไหว หรือไม่มีเวลา ก็ขอสรุปให้เป็นหลักปฏิบัติสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยเป็นปกตินั้นแหละ เรียกว่าการรักษาศีล แต่ต้องขยายความอีกหน่อยว่า ที่ว่าเรียบร้อยเป็นปกตินั้นอย่างไร ก็คือปกติของคนเราหรือคนที่เขาปกตินั้นจะไม่เบียดเบียนประทุษร้ายใคร ไม่อยากได้ทรัพย์สินของคนอื่น รักครอบครัว ไม่พูดปดโกหกหลอกลวง ไม่เสพของมึนเมาซึ่งจะทำให้สติสัมปชัญญะผิดปกติวิปลาส นี้เป็นลักษณะของคนปกติทั่ว

ไป ส่วนคนผิดปกตินั้นมีลักษณะตรงกันข้ามกับคนปกติคือชอบเบียดดเบียนคนอื่น เป็นต้น รักษาศีลก็คือรักษาความเป็นคนปกติไว้ อย่าให้กลายเป็นคนผิดปกติ ดังนั้น ศีล ท่านจึงแปลว่า ปกติ รักษาศีลก็คือรักษาความเป็นปกติของตนไว้

วัตถุประสงค์ของการรักษาศีลก็คือการงดเว้นจากการทำความชั่ว เมื่อไม่ทำความชั่ว ความสกปรกเศร้าหมองของจิตใจก็ไม่มี การรักษาศีลจึงนับเป็นการทำบุญโดยตรง ตรงยิ่งกว่าการให้ทานเสียอีก และเป็นการทำบุญที่น่าจะทำได้ง่าย เพราะไม่ต้องลงทุน ไม่ต้องใช้จ่ายทรัพย์ ไม่มีเงินสักบาทก็ทำได้ ขอเพียงมีกำลังใจที่เข้มแข็งและมีศรัทธาเชื่อมั่นต่อการทำกรรมดี ก็ทำได้แล้ว ทำที่ไหนก็ได้ ไม่ต้องเลือกกาลสถานที่หรือบุคคล อยู่บ้านก็รักษาศีลได้ ขณะทำงานอยู่ก็รักษาศีลได้ กำลังเดินทางก็รักษาศีลได้ แต่ก็ปรากฏว่าคนส่วนมากทำได้ยาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการรักษาศีลเป็นการทวนกระแสของโลก ทวนความรู้สึกของตนเอง ทวนอำนาจของกิเลส จึงทำให้ทำได้ยาก

วัตถุประสงค์ของการรักษาศีลอีกนัยหนึ่งก็คือเพื่อกำจัดกิเลสสายโทสะ บรรดากิเลสทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นในจิตใจของคนเรานั้น ท่านแบ่งเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ โลภ ความโลภ โทสะ ความประทุษร้าย และโมหะ ความหลง ให้ทานก็เพื่อกำจัดกิเสลสายโลภะ มีความตระหนี่

เห็นแก่ตัว เป็นต้น ส่วนการรักษาศีลนี้กำจัดกิเลสสายโทสะ มีความอาฆาตพยาบาทจองเวร เบียดเบียนทำร้ายกัน เป็นต้น สำหรับภาวนานั้นกำจัดกิเลสสายโมหะ มีความหลงงมงาย เป็นต้น

สิ่งสำคัญที่ต้องการเน้นในเรื่องการรักษาศีลก็คือต้องมีเจตนาความตั้งใจจงใจที่จะงดเว้นจริง ๆ ความตั้งใจนี้สำคัญ เพราะได้กล่าวมาในตอนว่าด้วยความหมายของบุญว่า บุญโดยสภาวะคือความสะอาดผ่องใสของจิต บุญทำให้สุขภาพจิตดีขึ้น การตั้งใจรักษาศีลแต่ละครั้ง ย่อมทำให้คุณภาพของจิตดีขึ้น สะอาดผ่องใสขึ้น ยิ่งตั้งใจมากตั้งใจบ่อย ใจของเราก็จะยิ่งสะอาดผ่องใสขึ้น มีคุณภาพดีขึ้น เพราะกิเลสคือความชั่วไม่มีโอกาสแทรกเข้ามาในจิตใจเรา เหมือนเสื้อผ้า ถ้าหมั่นซักหมั่นทำความสะอาด ก็จะมีความสะอาดมากขึ้น นี้ว่าด้วยวิธีทำบุญอย่างที่ ๒ คือรักษาศีล

วิธีทำบุญอย่างที่ ๓ คือ ภาวนามัย บุญเกิดจากการอบรมจิตใจ คำว่า ภาวนา ในภาวนามัย แปลตามศัพท์ว่า ทำให้มี ทำให้เป็น ทำให้เจริญ หมายถึงทำคุณงามความดี ทำสติปัญญาให้เกิดขึ้นหรือให้เจริญงอกงามขึ้นในจิตใจ ดังนั้นในเวลาแปลเอาความท่านจึงแปลภาวนาว่า ฝึกฝนอบรมจิตใจ ทำไมต้องฝึกฝนอบรมจิตใจ หรือการฝึกฝนอบรมจิตใจเป็นบุญอย่างไร ก่อนอื่นต้องทราบว่าร่างกายตัว

ตนของคนเรานี้ ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนาแล้วท่านว่า แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือส่วนร่างกาย กับ ส่วนจิตใจ ร่างกายได้แก่ร่างกายของคนเราที่ประกอบขึ้นด้วยธาตุ ๔ คือดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งเรียกว่า รูปธรรม เพราะมองเห็นแตะต้องสัมผัสได้ เรียกอีกอย่างว่า รูปธรรม ส่วนจิตใจนั้นได้แก่ธรรมชาติที่ให้สำเร็จการรู้สึกนึกคิด การเสวยอารมณ์การรับรู้ จัดเป็นนามธรรม เพราะไม่มีรูปร่างตัวตนให้สัมผัสได้ กายกับใจนี้ ใจสำคัญเพราะเป็นผู้สั่งให้กายทำกรรมต่าง ๆ ทั้งดีและชั่ว ขึ้นอยู่กับสภาพจิตของแต่ละบุคคล ถ้าจิตดีบริสุทธิ์สะอาด ก็จะสั่งให้กายทำแต่กรรมดี ถ้าจิตชั่วสกปรกขุ่นมัวถูกกิเลสครอบงำ ก็จะสั่งให้กายทำชั่วทำกรรมไม่ดี จึงมีคำกล่าวว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือต้นต่อของบุญบาปจริง ๆ นั้นอยู่ที่จิต จิตเป็นผู้สั่งให้กายทำบุญหรือบาปแล้วเสวยผลบุญและบาปนั้นเอง อีกทั้งเป็นผู้เก็บสั่งสมบุญและบาปนั้นไว้ ที่ว่าทำบุญได้บุญ ได้ที่ไหนก็ได้ที่ใจ ทำบาปได้บาปที่ไหน ก็ได้ที่จิตใจเหมือนกัน เรื่องบุญบาปจึงเป็นเรื่องของจิตใจโดยตรง เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการฝึกฝนอบรมจิตใจ เพื่อจะให้เกิดความสงบ สะอาดสว่างขึ้นในจิตใจ จิตใจที่สงบสะอาดสว่างนั้นแหละเรียกว่าจิตใจเป็นบุญเป็นกุศลหรือได้บุญได้กุศลที่แท้จริง

การฝึกจิตมี ๒ วิธี คือสมถภาวนา กับ วิปัสสนา

ภาวนา หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน

สมถภาวนาคือการทำใจให้สงบ โดยการนำจิตไปผูกติดหรือจดจ่อไว้กับสิ่งใดหนึ่ง ที่เรียกกันว่า อารมณ์กัมมัฏฐาน เช่นบริกรรมคำว่า พุทโธ ๆ หรือกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นต้น จนจิตสงบระงับตั้งมั่นเป็นสมาธิ จิตที่เป็นสมาธิเป็นจิตที่มีพลังสามารถข่มกิเลสได้ เพราะฉะนั้น จิตที่เป็นสมาธิจึงสะอาดผ่องใส มีความรู้สึกสงบเย็น ไม่เร่าร้อนกระวนกระวาย จะคิดจะทำสิ่งใดก็เป็นไปเพื่อบุญเพื่อกุศล

วิปัสสนาภาวนาคือการทำใจให้เกิดปัญญาความรู้แจ้งเห็นจริง โดยการยกเอารูปธรรม เช่นอัตภาพร่างกายเป็นต้นมาพิจารณาให้เห็นถูกต้องตามความเป็นจริง ความเป็นจริงของอัตภาพร่างกายคือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีเกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไป แต่คนโดยมองไม่เห็นจุดนี้ เพราะถูกอวิชชาความไม่รู้ครองงำทำให้สำคัญผิดคิดว่าเป็นของเที่ยง เป็นตัวตน เป็นของ ๆ เรา จึงทำให้เกิดการแก่งแย่งเบียดเบียนกัน

อีกนัยหนึ่ง ภาวนา เมื่อจะอธิบายความผ่อนลงมาให้สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ก็ได้แก่การศึกษาหาความรู้ให้เกิดปัญญา เกิดความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องบาปบุญคุณโทษอย่างถ่อง

แท้จัดเจน แล้วเว้นในสิ่งที่ผิด ทำในสิ่งที่ถูก อย่างนี้ก็เป็นภาวนาเหมือนกัน ได้บุญเหมือนกัน การสวดมนต์ไหว้พระก็จัดเป็นภาวนาเหมือนกัน ซึ่งบางท่านอาจมองข้าม ไปมุ่งเอาการนั่งสมาธิอย่างเดียวว่าเป็นภาวนา แท้จริงแล้วการสวดมนต์ไหว้พระ ถ้าทำจริง ๆ ตั้งใจทำ ก็ทำให้จิตสงบสะอาดผ่องใสเกิดปัญญาได้เหมือนกัน

การฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดปัญญา เกิดความสงบสะอาด ผ่องใส นับเป็นการทำบุญที่แท้จริง และมีผลานิสงส์มาก เพราะสามารถทำให้ถึงที่สิ้นแห่งทุกข์อันเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งการทำบุญในพระพุทธศาสนาได้

นี้ว่าด้วยประเด็นที่ ๒ คือบุญเกิดขึ้นได้อย่างไร

บุญให้ผลอย่างไร ?

ประเด็นที่ ๓ การให้ผลของบุญ หรือบุญให้ผลอย่างไร การให้ผลของบุญนั้น แบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือให้ผลโดยตรง กับให้ผลโดยอ้อม ให้ผลโดยตรงคือทำแล้วได้ทันที เช่นได้ความสะอาดผ่องใสขึ้นในจิต หรือทำแล้วเกิดความสุขความสบายขึ้นในใจ อย่างนี้เรียกว่าให้ผลโดยตรง เพราะบุญก็คือความสะอาดผ่องใสแห่งจิต ให้ผลโดยอ้อมคือให้ในรูปวัตถุ อาจเป็นทรัพย์สมบัติ บริวารสมบัติ ตลอดถึงยศศักดิ์ ความเจริญในหน้าที่การงาน เป็นต้น ขึ้นอยู่กับบุญกุศล

และแรงปรารถนาของผู้ทำ เรื่องนี้เป็นเรื่องธรรมดาเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ที่ว่าทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ไม่ใช่อภินิหารหรือสิ่งศักดิ์ดลบันดาลให้เป็นไป เพราะผู้มีบุญคือมีกายวาจาใจสะอาดผ่องใส ไม่ทำชั่ว ทำแต่กรรมดี บริจาคทาน รักษาศีล ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ไม่ลุ่มหลงในอบายมุข สิ่งเสพติดมึนเมา จะปรารถนาทรัพย์ย่อมได้ทรัพย์ ปรารถนาบริวารย่อมได้บริวาร ปรารถนายศศักดิ์ย่อมได้ยศศักดิ์ แต่การให้ผลโดยอ้อมนี้มีข้อแม้อยู่หน่อยหนึ่งว่าต้องคอยเวลา คอยโอกาส ให้บุญกุศลที่เราทำนั้นเจริญงอกงามเต็มที่เสียก่อนจึงจะได้รับ บางท่านอาจคอยไม่นาน บางท่านอาจคอยนานหลายสิบปี หรือต้องคอยไปถึงชาติหน้าก็มี ก็เหมือนกับการปลูกต้นไม้ ปลูกต้นไม้สิ่งที่ได้ทันทีทันใดก็คือต้นไม้ ไม้ใช่ผลไม้ หรือเงินทอง ต่อเมื่อดูแลรดน้ำพรวนดินใส่ปุ๋ยเอาใจใส่ให้มันเจริญเติบโตเต็มที่ ต้นไม้มันจึงจะออกดอกออกผลให้เราชื่นชม เมื่อเรานำดอกหรือผลไม้ไปขายจึงจะได้เงินได้ทองได้สิ่งอื่น ๆ ตามมา ทำบุญสิ่งแรกที่ได้ก็คือบุญความสะอาดผ่องใสแห่งจิต ความสุขสบายใจ ต่อไปหรือชาติต่อไปจึงจะได้ผลในรูปวัตถุตามที่เราตั้งใจปรารถนา

เพราะฉะนั้น ทำบุญแล้วอย่าไปหวังผลที่เป็นวัตถุมากนัก จะทำให้เกิดความท้อถอยเมื่อคอยผลบุญนาน ให้หวังผลโดยตรงคือความสะอาดผ่องใจแห่งจิตใจจะดีกว่าหากมีความ

รู้ความเข้าใจในเรื่องบุญและวิธีทำบุญอย่างถูกต้องแล้ว ทำแล้วได้ทันทีไม่ต้องคอยนาน

อีกประการหนึ่ง การให้ผลของบุญแบ่งเป็น ๒ ระยะ คือระยะใกล้ กับ ระยะไกล ระยะใกล้ทำแล้วได้ทันทีหรือได้ในชาตินี้ เช่นผลของบุญโดยตรงคือความสะอาดผ่องใสแห่งจิตดังกล่าวมาข้างต้น ระยะไกลคือให้ผลในชาติหน้าและชาติต่อ ๆ ไป คนที่ทำบุญแล้วไม่สมปรารถนาในชาตินี้ก็อย่าพึงท้อใจ เพราะบุญกุศลทำแล้วมันไม่ไปไหนหรอก เก็บสั่งสมไว้ในจิตใจของเรานี้เอง ถึงคราวจะให้ผลก็จะเป็นไปเอง เหมือนผลของมะม่วง ในเวลาที่มันยังไม่ให้ผล ผลของมันไปอยู่ที่ไหน ก็อยู่ในต้นมะม่วงนั้นแหละ เมื่อได้รับปุ๋ยรับน้ำต้นเจริญเติบโตถึงคราวมันจะให้ผล มันก็ให้ผลของมันเอง บุญบาปก็เช่นเดียวกัน ทำแล้วมันเก็บสั่งสมไว้ในจิตใจ ถึงคราวจะให้ผล มันจะปรุงแต่งให้เกิดผลดีผลร้ายตามสมควรแก่กรรมของแต่ละบุคคลเอง ใครจะไปบังคับให้มันให้ผลเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้ มันจัดสรรของมันเอง หากเข้าใจอย่างนี้ก็จะสบายใจ และไม่ท้อถอยในการทำความดี

ทำบุญดีอย่างไร ?

ประเด็นที่ ๔ ทำบุญดีอย่างไร ทำบุญนั้นดีแน่เพราะเชื่อแน่ว่าทุกท่านต้องการความสุข เมื่อต้องการความ

สุขก็ต้องทำบุญ เพราะพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า มา ภิกฺขเว **ปุญฺญานํ ภายิตฺถ สุขสฺเสตํ ภิกฺขเว อธิวจนํ อิฏฺฐสฺส กนฺตสฺส ปิยสฺส มนาปยสฺส ยทิทํ ปุญฺญานิ ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้กลัวบุญเลย คำว่า บุญ ๆ นี้ เป็นชื่อของความสุขที่น่าปรารถนา น่ายินดี น่ารักใคร่ พอใจ และว่า สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย การสั่งสมขึ้นซึ่งบุญนำความุขมาให้** ดังนี้ ประโยชน์ของการทำบุญนั้นมีมากมายมหาศาล เป็นต้นว่า ทำให้ชีวิตมีความสุข มีความเจริญในหน้าที่การงาน มีเกียรติยศชื่อเสียงดี เป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหลาย ทำให้จิตใจสะอาดผ่องใส เมื่อมีภัยย่อมได้รับความช่วยเหลือ ปราศจากศัตรู เป็นผู้มากไปด้วยบริวาร หลังจากตายไปแล้วย่อมบังเกิดในโลกสวรรค์ เมื่อกลับชาติมาเกิดใหม่ ก็จะเกิดในที่ที่ดีไม่ยากจนขัดสน มีรูปร่างสวยงาม มีอายุยืนนาน ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ไม่พิกลพิการ มีสติปัญญาดี ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในจูฬกัมมวิภังคสูตรว่า ผู้ให้ทาน เกิดมาย่อมมีโภคทรัพย์มาก ผู้รักษาศีลไม่เบียดเบียนสัตว์ เกิดมาย่อมไม่มีโรค มีอายุยืนนาน ผู้ฝึกฝนอบรมตนในเรื่องบุญกุศล เกิดมาจะเป็นผู้มีสติปัญญา เป็นต้น อนึ่ง ผลสูงสุดของบุญก็คือทำให้สิ้นอาสวกิเลสเข้าถึงพระนิพพาน ดับทุกข์โดยสิ้นเชิง

เพราะฉะนั้น เมื่อกล่าวอย่างรวบยอด บุญให้มนุษย์

สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ สมบัติทั้ง ๓ นี้จะสำเร็จได้ก็ด้วยบุญญานุภาพคือต้องทำบุญเท่านั้นจึงจะได้

สรุปความ

สรุปความว่า บุญได้แก่ความดีที่ชำระใจให้สะอาดผ่องใสและให้ผลเป็นสุข อะไรก็ตามที่ทำแล้ว จิตใจสะอาดผ่องใสและให้ผลเป็นสุข ล้วนจัดเป็นบุญทั้งนั้น จะเข้าใจเรื่องบุญได้ชัดเจนถูกต้อง ต้องเข้าใจบุญทั้ง ๓ ลักษณะ คือ

บุญสมุทัย เหตุให้เกิดบุญ หรือบุญส่วนเหตุ ได้แก่การทำความดีต่าง ๆ มีให้ทาน รักษาศีล อบรมจิตใจเป็นต้น

บุญวิบาก ผลของบุญ หรือบุญส่วนผล ได้แก่ความสุขความเจริญอันเป็นผลที่เกิดจากการทำความดี

บุญลักขณะ ลักษณะของบุญ หรือบุญสภาวะ คือสภาวะที่เป็นตัวบุญจริง ๆ ได้แก่ ความดี ความสะอาดผ่องใส

การให้ผลของบุญแบ่งเป็น ๒ อย่างคือให้ผลโดยตรงกับให้ผลโดยอ้อม ให้ผลระยะใกล้กับให้ผลระยะไกล ให้ผลโดยตรงทำแล้วได้ทันที คือได้ความสะอาดผ่องใสแห่งจิต ให้ผลโดยอ้อมคือให้ในรูปวัตถุหรือภพภูมิที่ผู้ทำปรารถนา อย่างนี้ต้องคอยกาลคอยเวลา ให้ผลระยะใกล้คือทำแล้วได้รับในชาติ

นี้ ให้ผลระยะไกลคือได้รับผลในชาติต่อ ๆ ไป บุญทำแล้วเก็บสั่งสมอยู่ที่จิตใจ ไม่ได้หายไปไหน เมื่อถึงคราวจะให้ผลก็ให้ผลเอง ใครจะไปบังคับให้เป็นไปตามชอบใจไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้ทำบุญแล้ว เมื่อไม่ได้รับผลบุญตามที่ตนปรารถนาจึงไม่ค่อยท้อถอย ให้ทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก บุญจะได้เพิ่มพูนทวีคูณมากขึ้น จนกลายเป็นกองบุญใหญ่ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ทำได้รับผลเร็วยิ่งขึ้น

การทำบุญนั้นท่านเปรียบเหมือนกับการได้ฝังขุมทรัพย์ไว้ ขุมทรัพย์ที่บุคคลฝังไว้นั้น เจ้าของย่อมสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากมาย เช่น นำมาป้องกันอันตราย นำมากินมาใช้ได้ทุกเมื่อ ขุมทรัพย์คือบุญที่บุคคลฝังไว้ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล ฝึกฝนอบรมจิตใจตนก็เช่นเดียวกัน ย่อมสามารถอำนวยประโยชน์ให้ผู้ทำได้ทุกเมื่อ ทำให้เจ้าของได้เสวยผลบุญอยู่ตลอดเวลา ทำให้ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข โดยที่สุดแม้การบรรลุมรรคผลนิพพาน จะสำเร็จได้ก็ด้วยบุญนิธิ ขุมทรัพย์คือบุญเป็นสมบัติส่วนตัวของผู้ทำอย่างแท้จริง เพราะติดตามผู้ทำไปทุกหนทุกแห่งเหมือนเงาติดตามตัว เป็นสมบัติที่โจรลักไม่ได้ ไฟก็ไม่ไหม้ น้ำก็ไม่ท่วม แม้จะละจากโลกนี้ไปเกิดในโลกอื่น บุญก็ยังตามไปส่งเสริมสนับสนุนให้ไปเกิดในสุคติภพภูมิที่ดี ข้อนี้สมด้วยพระพุทธภาษิตที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ในนิธิกัณฑสูตร ซึ่งได้ยกมาเป็น

บทอุเทศหัวข้อเทศนา ณ เบื้องต้นนั้นว่า

ยสฺส ทาเนน สีเลน สญฺญเมน ทเมน จ

นิธิ สุนิหิโต โหติ อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา

เอโส นิธิ สุนิหิโต อเชยฺโย อนุคามิโก

ปหาย คมนีเยสุ เอตํ อาทาย คจฺฉตีติ ฯ

แปลความว่า **ขุมทรัพย์คือบุญ อันผู้ใดจะเป็นสตรีหรือบุรุษก็ตามฝังไว้ดีแล้ว ด้วยทาน ศีล ความสำรวม และความฝึกตน ขุมทรัพย์นั้นชื่อว่าฝังไว้ดีแล้ว ใคร ๆ ไม่อาจผจญได้ เป็นของติดตามตนไปได้ บรรดาทรัพย์สมบัติที่บุคคลจะต้องละทิ้งไป (ยังปรโลก) บุคคลจะนำไปได้ก็เพียงขุมทรัพย์คือบุญนี้เท่านั้น** ดังมีอรรถาธิบายมาด้วยประการฉะนี้

เทสนาวสาเน ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจแห่งบุญกุศลคุณงามความดีที่ท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญแล้วในวันนี้ จงมารวมกันเป็นตบะ เดชะ พลวปัจจัย ดลบันดาลประทานพรให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ธรรมสารสมบัติ ปรารถนาสิ่งใดที่ชอบประกอบด้วยธรรม ก็ขอให้ความปรารถนานั้น ๆ จงพลันสำเร็จ ๆ สมความปรารถนาทุกประการ

แสดงพระธรรมเทศนาในปุญญนิธิกถาว่าด้วยเรื่องขุมทรัพย์คือบุญ พอสมควรแก่เวลา ขอยุติลงคงไว้เพียงเท่านี้ เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

พระธรรมเทศนา

เรื่อง การเลี้ยงดูมารดาบิดา

พระราชบัณฑิต (ชัยทวี คุตฺตจิตฺโต)

แสดงในวันธรรมสวนะ ณ พระวิหารวัดปทุมวนาราม

วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลัง

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทานิ ปกฺขสฺส ปณฺณรสีทิวเส สนฺนิปติตาย พุทฺธปริสาย กาจิ ธมฺมีกถา มยา กถิยเต มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมนฺติ อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺส อตฺโถ สาธายสฺมนฺเตหิ สกฺกจฺจํ โสตพฺโพติ ฯ

บัดนี้ จักได้แสดงพระธรรมเทศนาในมาตาปิตุอุปัฏฐานกถา ฉลองศรัทธา ประดับปัญญาบารมี เพิ่มพูนกุศลบุญราศีของท่านพุทธศาสนิกชนทั้งลาย ตามสมควรแก่กาลเวลาต่อไป

แม่ของแผ่นดิน

ด้วยว่าวันนี้เป็นวันธรรมสวนะคือวันแห่งการฟังธรรมตามประเพณีนิยมของพุทธศาสนิกชน ต่อเนื่องจากวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิตต์ พระบรม

ราชินีนาถ คือเมื่อวานนี้เป็นวันที่ ๑๒ สิงหามหาราชินี ซึ่งเราทราบกันดีว่า เป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ผู้เป็นพระแม่เจ้าของชาวไทย ด้วยทรงมีพระหฤทัยกอรปด้วยพระเมตตากรุณาหาที่สุดมิได้ ต่อพสกนิกรปวงชนชาวไทย ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปประการ สนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวสยาม จนได้รับพระสมัญญานามว่า เป็นพระแม่เจ้าของชาวไทย หรือเป็นพระแม่ของชาติ สมกับเป็นบาทปริจาริกาพระเอกอัครมเหสีรัตนนารีคู่พระบุญญาบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ดังนั้นปวงชนชาวไทยโดยการนำของรัฐบาลผู้บริหารประเทศอันประกอบด้วยคณะรัฐมนตรี จึงได้มีมติเป็นเอกฉันท์กำหนดให้วันที่ ๑๒ สิงหาคม ซึ่งเป็นวันคล้ายวันประสูติหรือวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ **เป็นวันแม่แห่งชาติ** ควบคู่กับวันประสูติหรือวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช คือวันที่ ๕ ธันวาคม ซึ่ง **เป็นวันพ่อแห่งชาติ** ทั้งนี้ก็เพื่อปลูกเร้าจิตสำนึกของพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า ให้ระลึกนึกถึงและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงมีต่อพสกนิกร

อีกทั้งจะได้อนุสรณ์ถึงพระคุณของมารดาบิดา นับว่าเป็นการปลูกคุณธรรมสำคัญคือความกตัญญูกตเวทีอันเครื่องหมายของคนดีให้เกิดมีแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า

ดังนั้น เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าวมา พระธรรมเทศนาที่จะแสดงในวันนี้จึงจะว่าด้วยเรื่องการบำรุงเลี้ยงดูมารดาบิดา ซึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาตรัสว่าเป็นสิริมงคลอย่างสูงสุด สมดังพระพุทธภาษิตที่ได้ลิขิตไว้เป็นอุเทศบท ณ เบื้องต้นนั้นว่า

มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

แปลความว่า การอุปัฏฐากบำรุงเลี้ยงดูมารดาบิดาเป็นสิริมงคลคือทางเจริญก้าวหน้าของชีวิตอย่างสูงสุด ดังนี้

พระคุณของแม่

อันมารดาบิดานั้นโบราณกบัณฑิตท่านกล่าวว่า เป็นผู้มีพระคุณต่อบุตรธิดาอย่างมหาศาลหาอะไรมาเปรียบปานมิได้ จะเอาแผ่นฟ้านภากาศมาเป็นกระดาษ เอาน้ำในท้องมหาสมุทรเป็นหมึกวาด เอาผืนแผ่นปฐพีเป็นปากกาก็ไม่สามารถจะจดจารึกพรรณนาพระคุณของท่านได้หมดสิ้น เพราะท่านเป็นผู้ให้กำเนิด ให้การเลี้ยงดู ปกป้องคุ้มครองและรักษา บุตรธิดาจึงเจริญเติบโตมาได้จนถึงทุกวันนี้ สมเด็จ

พระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญพระคุณของมารดาบิดาไว้ในคัมภีร์ติกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ ปวุจฺจเร

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา ฯ

แปลความว่า **มารดาบิดาเป็นผู้อนุเคราะห์บุตรธิดา พระพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกว่า เป็นพระพรหมของลูก เป็นเทวดาของลูก เป็นครูคนแรกของลูก เป็นพระอรหันต์ของลูก** ดังนี้

มารดาบิดามีพระคุณต่อบุตรธิดาก็เพราะท่านเป็นผู้ให้กำเกิด การถือกำเนิดเกิดมาของบุตรธิดานั้นจะมีไม่ได้ ถ้าไม่มีมารดาบิดา เพราะคนเราใช่ว่าจะเกิดมาจากกระบอกไม้ไผ่เสียเมื่อไร ต้องอาศัยมารดาบิดาอยู่ร่วมกันจึงจะถือกำเนิดเกิดมาได้ และใช่ว่าบุตรธิดาจะเกิดมาได้ง่าย ๆ บางรายบางคู่ที่มีบุตรยากก็ทนลำบากไปหาหมอหรือบนบานศาลกล่าวสิ่งศักดิ์ เพื่อให้ความดำริสัมฤทธิ์ผลแม้ตนจะต้องทุ่มเทเงินทองไปมากสักเท่าไรก็ไม่เสียดาย ขอให้ได้สายใจมาเชยชมเมื่อสมปรารถนามีบุตรธิดามาถือกำเนิดเกิดในครรภ์ ก็ใช่ว่าจะสบายหายห่วง ต้องคอยระวังรักษาตนเองไม่ให้ป่วยไข้ด้วยกลัวจะไปกระทบกระเทือนถึงบุตรที่อยู่ในท้อง ของเผ็ดร้อนอร่อยปากที่เคยอยากเคยกินก็ต้องงด และต้องอดทนอุ้มอุทรอยู่นานตั้งเก้าเดือน เมื่อต้องคลอดบุตรธิดา มารดาก็ทุกข์

ทรมานแสนสาหัส เมื่อบุตรธิดาเกิดมาต้องคอยพัดคอยวียุงไม่ให้ไต่ไรไม่ให้ตอม คอยทนุถนอมประหนึ่งแก้วตาดวงใจ กว่าบุตรธิดาจะเติบใหญ่ มารดาบิดาต้องทนทุกข์สักเท่าไร ต้องคอยบอกคอยสอนคอยให้เจรจาเรียกพ่อเรียกแม่ คอยปกป้องคุ้มครองให้พ้นจากอันตราย ขวนขวายให้ได้รับการศึกษาตามสมควรแก่วัย เมื่อลูกร้องไห้กลางดึกท่านก็ตื่น ลูกยืนไม่ได้ท่านก็ประคับประคอง เห็นของอร่อยท่านก็นำมาฝาก ลูกอยากได้อะไรก็หาให้ ลูกผิดพลาดท่านก็ให้อภัย ลูกทำให้เสียใจก็ไม่ถือโกรธ ลูกได้ดีท่านจึงจะมีสุข แต่เมื่อลูกเป็นทุกข์ท่านก็กังวลจนกินไม่ได้นอนไม่หลับ แม้ลูกจะเติบใหญ่มีครอบครัวเป็นหลักฐานมั่นคง ท่านก็ยังพะวงไม่วางใจ ยังเอาใจใส่ถึงสุขทุกข์ของบุตรธิดาอยู่ทุกเมื่อ ท่านจึงว่า

รักใดเล่า รักแน่ เท่าแม่รัก
ผูกสมัคร รักลูก ไม่หวั่นไหว
ห่วงใดเล่า เท่าแม่ห่วง ดังดวงใจ
ที่แม่ให้ กับลูก อยู่ทุกครา
ยามลูกขื่น แม่ข่ม ตรมหลายเท่า
ยามลูกเศร้า แม่โศก วิโยคกว่า
ยามลูกหาย แม่ห่วง คอยดวงตา
ยามลูกมา แม่ลด หมดห่วงใย

พระคุณของมารดาบิดานั้นมีมาล้นรำพัน ยากที่จะสรรหาคำมาบรรยายให้หมดสิ้นได้ จึงควรที่บุตรธิดาจะกตัญญูกตเวทิตาตอบแทนบุญคุณของท่าน ด้วยการ

๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ อย่าปล่อยปละละเลยท่านในวัยแก่ชรา

๒) ช่วยแบ่งเบาภารกิจ แม้จะเป็นเรื่องน้อยนิดก็ควรให้ความสำคัญ

๓) รักษาวงศ์ตระกูลให้มั่นคงดำรงอยู่อย่าให้เสื่อมสูญ

๔) ประพฤติตนเป็นคนดี ให้ท่านวางใจที่จะมอบทรัพย์สมบัติให้

๕) เมื่อท่านป่วยไข้ก็ช่วยพยาบาลรักษา เมื่อท่านมรณาก็ช่วยทำศพให้

เพราะมารดาบิดาทุกคนที่ทนทุกข์ทรมานเลี้ยงดูบุตรธิดามา ก็ไม่ได้หวังอะไรมากไปกว่า

ยามแก่เฒ่า หวังเจ้า เฝ้ารับใช้
ยามป่วยไข้ หวังเจ้า เฝ้ารักษา
ยามเมื่อถึง วันตาย วายชีวาต์
หวังลูกช่วย ปิดตา เมื่อสิ้นใจ

เมื่อท่านอยู่ให้เลี้ยงกาย เมื่อท่านตายก็ให้เลี้ยงวิญญาณ คือหมั่นทำบุญกุศลอุทิศไปให้ท่าน อย่าเป็นเหมือนลูกบาง

คน ที่เมื่อตอนท่านอยู่กลับไม่ค่อยดูแล แต่พอท่านตายไป กลับหาของกินของใช้มาตั้งให้ท่าน จะมีประโยชน์อะไร ลูกที่ดีควรมีกตัญญูตอบแทนพระคุณท่านตั้งแต่ตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ผู้รู้จะได้ไม่ติเตียน อย่าให้อายแก่สัตว์ดิรัจฉาน เพราะในอดีตกาล แม้สัตว์ดิรัจฉานก็ยังรู้จักตอบแทนคุณมารดาบิดา ดังมีเรื่องเล่าว่า

ผู้ตอบแทนพระคุณแม่ย่อมได้รับแต่ความสุขความเจริญ

ในอดีตกาลนานมาแล้ว พระเจ้าโกศลทรงผ่านแผ้วราชสมบัติในกรุงสาเกตเขตโกศลรัฐ ทรงพอพระราชหฤทัยในการล่าเนื้อ พระองค์ไม่ให้ประชาชนพลเมืองทำกิจทั้งหลายมีค้าขายและกสิกรรมเป็นต้น ทรงมีพระดำรัสตรัสสั่งให้พลเมืองตามเสด็จไปล่าเนื้อทุกวัน

จนภายหลัง ณ วันหนึ่ง พวกเขามีความเบื่อหน่ายด้วยไม่ได้ทำการค้าขายและกสิกรรม จึงปรึกษากันว่า พวกเราควรล้อมป่าแห่งหนึ่งทำเป็นอุทยานไว้ แล้วต้อนสัตว์ทั้งหลายมาไว้ในอุทยานนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเราก็จะมีเวลาทำการงานของ ตน ๆ ในกาลครั้งนั้น พระบรมโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเนื้อสมันนามว่านันทิยะ เลี้ยงดูมารดาบิดาที่แก่ชรา คอยพาไปหาอาหารและน้ำดื่ม มิให้ท่านทั้งสองต้องอนาทรร้อนใจ ในขณะที่ชาวเมืองกำลังต้อนสรรพ์สัตว์เข้า

ไปสู่อุทยานอยู่นั้น นันทิยะเนื้อสมันโพธิสัตว์คิดจะปฏิบัติตอบแทนพระคุณมารดาบิดาด้วยสละชีวิตตนรักษาชีวิตท่านไว้ จึงพาท่านทั้งสองไปแอบ ณ สุมทุมพุ่มไม้แห่งหนึ่ง เมื่อชาวเมืองเข้ามาใกล้ก็วิ่งออกไปให้คนทั้งหลายเข้าใจว่ามีเนื้อสมันอยู่ตัวเดียว มารดาบิดาของพระโพธิสัตว์จึงรอดชีวิตด้วยอุบายนี้ ส่วนพระโพธิสัตว์ก็ถูกต้อนเข้าไปสู่อุทยาน

ตั้งแต่นั้นมา พระราชาโกศลก็ไม่ต้องทรงกังวลพระหฤทัย เสด็จไปยิงเนื้อทุกวัน วันละหนึ่งตัว บรรดาเนื้อทั้งหลายในอุทยานนั้นก็ตั้งวาระกันออกไปให้พระราชายิงวันละหนึ่งตัวเช่นเดียวกัน จนเมื่อถึงวันอันเป็นวาระของพระโพธิสัตว์ พระราชาโกศลรัฐเสด็จไปด้วยหมายจะยิงให้สิ้นชีวิต แต่พระโพธิสัตว์ทำเมตตาให้เป็นปุเรจาริกแผ่ไปในพระราชาด้วยอานุภาพแห่งเมตตาทำให้ท้าวเธอไม่สามารถยิงลูกศรได้ จึงทรงทิ้งธนูเสีย แล้วตรัสว่า ธนูนี้แม้เป็นท่อนไม้ไม่มีจิต แต่ก็เป็นดุจมีความคิดรู้จักคุณของเจ้า ส่วนตัวเราเป็นมนุษย์มีจิตใจแท้ ๆ แต่กลับไม่รู้จักคุณของเจ้า เจ้าจงอดโทษแก่เราและเราก็ให้อภัยแก่เจ้า พระโพธิสัตว์จึงกราบทูลว่า มหาราชพระองค์พระราชทานอภัยแก่หม่อมฉันก่อน ส่วนหมู่เนื้อในอุทยานนี้ จักทรงทำอย่างไร พระราชาจึงตรัสว่า แม้หมู่เนื้อเหล่านั้นเราก็ให้อภัย พระโพธิสัตว์ได้ขอให้พระราชาโกศลรัฐพระราชทานอภัยแก่สัตว์ทุกจำพวก ไม่ว่าจะเป็นเนื้อในป่า

นกที่บินไปมาบนอากาศ และปลาที่วาดว่ายไปในแม่น้ำ แล้วกล่าวสอนพระองค์ให้ดำรงมั่นอยู่ในศีล ๕ และทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ แล้วกลับไปยังนิวาสสถานอันเป็นที่อยู่แห่งมารดาบิดาของตน เลี้ยงดูท่านจนตราบเท่าสิ้นอายุไข ก็ได้ไปบังเกิดในสวรรค์เสวยทิพยสุขตลอดกาลนาน

การบำรุงเลี้ยงดูมารดาบิดาจึงมีอานิสังสผลคือทำให้พ้นจากทุกข์ ประสบสุขในที่ทุกสถานดังสาธกนิทานที่กล่าวมา ส่วนการปล่อยปละละเลยไม่ดูแลท่านทั้งที่อยู่ในวัยชรา หรือเป็นคนดื้อด้านมารดาบิดาว่าไม่ฟัง ซ้ำยังทำร้ายทุบตีมารดาบิดา ย่อมประสบกับทุกข์หายนะดังเรื่องของมิตตวินทุกะเป็นอุทาหรณ์

ผู้เนรคุณย่อมพบกับความพินาศ

ในอดีตกาลนานมา ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ มีเศรษฐีสองสามีภรรยาคู่หนึ่ง มีทรัพย์สมบัติมากนับได้ประมาณ ๘๐ โกฏิ อาศัยอยู่ในเมืองพาราณสี ทั้ง ๒ มีบุตร ๑ คน นามว่ามิตตวินทุกะ อยู่ต่อมาเศรษฐีผู้บิดาก็ทำกาละตายไป เหลือไว้แต่สองแม่ลูกท่ามกลางสมบัติมหาศาล มิตตวินทุกุมารได้กล่าวกะมารดาว่า ฉันจะไปทำการค้าขายทางเรือ แม้เมื่อมารดากล่าวอยู่ว่า เจ้าเป็นลูกคนเดียว แม่รักดังแก้วตาดวงใจ อีกทั้งทรัพย์สมบัติ

ในเรือนเราก็มีมาก จะไปให้ลำบากทำไม เจ้าอย่าไปเลย เขาก็เฉยเสียไม่ฟังดึงดันจะไปท่าเดียว ได้สลัดมารดาที่เกี่ยวกอดไว้ให้ล้มลงแล้วทุบตี หนีไปกับพวกชาวเรือ ทั้ง ๆ ที่มารดายังร้องไห้อาลัยถึง

เมื่อเรือแล่นไปได้ ๗ วันก็หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหวในท่ามกลางมหาสมุทร สุดที่ชาวเรือจะแก้ไขได้ จึงให้จับสลากด้วยคิดกันว่า ในเรือนี้คงมีคนกาฬกัณณีหยาบช้า อันเป็นสาเหตุให้เรือแล่นต่อไปไม่ได้ สลากไปตกอยู่กับนายมิตตวินทุกะถึง ๓ ครั้ง คนทั้งหลายจึงให้เขาลงแพแล้วปล่อยไปในมหาสมุทร แพได้พาเขาไปถึงเกาะแห่งหนึ่งซึ่งความเป็นจริงก็คืออุสสทนรก แต่ปรากฏแก่มิตตวินทุกกุมารดุจมหานครอันโอฬารตระการตา เพราะกรรมที่เขาประหารมารดาบันดาลให้เป็นไป เขาได้เห็นสัตว์นรกตนหนึ่งถูกจักรอันคมบดศีรษะร้องไห้คร่ำครวญอยู่ จักรคมบนศีรษะของสัตว์นรกนั้นได้ปรากฏแก่เขาดุจดอกปทุมชาติ อาชญาเครื่องจองจำ ๕ อย่างที่อกของสัตว์นรก ปรากฏเหมือนเครื่องประดับอก โลหิตที่ไหลออกจากสรีระของสัตว์นรก ปรากฏดุจจวงจันทร์เครื่องลูบไล้ เสียงร้องไห้คร่ำครวญปรากฏดุจเสียงเพลงขับ เขาเข้าไปหาสัตว์นรกแล้วขอจักรบนศีรษะด้วยเข้าใจว่าเป็นดอกบัว แม้สัตว์นรกจะบอกว่า นี่มิใช่ดอกบัวแต่เป็นกงจักรก็ไม่ประจักษ์ใจเชื่อ สัตว์นรกคิดว่า ชายคนนี้คงทุบตีมารดาบิดามาเช่น

เดียวกับเรา จึงเห็นกงจักรเป็นดอกบัว กรรมของเราคงจักสิ้นแล้ว จึงให้จักรนั้นแก่นายมิตตวินทุกะ กว่านายมิตตวินทุกะจะรู้ว่านั่นไม่ใช่ดอกบัวแต่เป็นกงจักรก็สายไปเสียแล้ว เพราะจักรได้หมุนบดบนศรีษะของเขา แม้จะรบเร้าให้สัตว์นรกตนนั้นเอาคืนไปก็เอาคืนไม่ได้ เขาเสวยทุกขเวทนาอย่างแรงกล้าก็เพราะผลแห่งอกุศลกรรมคือการทุบตีมารดาสิ้นกาลนาน

ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี

เพราะฉะนั้นบัณฑิตชนทั้งหลายจึงไม่ควรประมาท ควรอุปัฏฐากบำรุงเลี้ยงดูมารดาบิดา เพราะว่าผู้ที่เลี้ยงดูมารดาบิดานั้นท่านกล่าวว่าเป็นคนมีความกตัญญูกตเวที อันความกตัญญูกตเวทีนั้นเป็นกล่าวว่าเป็นเครื่องหมายของคนดีดังมีศาสนาภาษิตรับรองว่า

นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา

ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี ดังนี้

แม้สมเด็จพระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงให้ความสำคัญกับมารดาบิดา ดังจะเห็นได้จากพุทธจริยาที่ทำบำเพ็ญที่เรียกว่า ญาตัตถจริยา โดยได้เสด็จยาตราไปโปรดพระพุทธบิดาถึงกบิลพัสดุ์นคร และโปรดพุทธมารดรในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ถึงสมเด็จพระธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ของปวง

ชนชาวไทย ก็ได้ทรงประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ประจักษ์แก่พสกนิกร ดังตอนที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงพระประชวร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเยี่ยมไข้มิได้ขาด นับเป็นพระมหาบุรุษชาติอาชาไนยที่ทรงไว้ซึ่งความกตัญญูกตเวทีพระองค์หนึ่ง

อันบุคคลผู้กตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณอุดหนุนจุนเจือเลี้ยงดูมารดาบิดาท่านให้ได้สุขสบาย ย่อมอยู่รอดปลอดภัยในที่ทุกสถาน เป็นที่สรรเสริญของบัณฑิตชน เมื่อถึงคราวย่อยยับอับจนย่อมมีคนช่วยเหลือแก้ไขให้ ท่านจึงว่า เป็นคนตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ จะประกอบกิจการงานสิ่งใด ย่อมประสบผลสำเร็จเจริญรุ่งเรืองสมปรารถนา และเมื่อจากโลกนี้ไปสู่โลกหน้าย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพยสุขทิพยสมบัตินับเป็นพัน ๆ ปี สมดังที่สมเด็จพระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสพรหมกสูตรว่า

ตาย นํ ปาริจริยาย มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ ฯ

แปลความว่า บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญคนที่เลี้ยงดูมารดาบิดา ในโลกนี้นั่นเอง เขาละโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ ดังนี้

และสมดังพระพุทธานุสาสนีที่ได้ยกมาเป็นอุเทศบท ณ เบื้องต้นนั้นว่า

มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ

การอุปัฏฐากบำรุงเลี้ยงดูมารดาบิดา เป็นสิริมงคลคือทางเจริญก้าวหน้าของชีวิตอย่างสูงสุด ดังมีอรรถาธิบายมาด้วยประการฉะนี้

เทสนาวสาเน ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ ขอท่านสาธุชนทั้งหลายจงตั้งกัลยาณจิตน้อมอุทิศถวายบุญกุศลที่ได้สร้างสมอบรมมา เป็นพระพรชัยมงคลอันประเสริฐ แด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระแม่เจ้าของชนชาติไทย ขอพระองค์จงทรงพระเกษมสำราญ มีพระสุขภาพพลานามัย ไร้โรคาพาธปราศจากภัยตราย เสด็จอยู่เป็นสุขในที่ทุกสถาน มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน และขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและผลบุญที่ท่านสาธุชนได้บำเพ็ญในวันนี้ จงมารวมกันเป็นตบะ เดชะ พลวปัจจัยดลบันดาลประทานพรให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย เจริญด้วยอายุวรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ธรรมสารสมบัติ ปรารถนาสิ่งใดที่ชอบประกอบด้วยธรรม ก็ขอให้ความปรารถนานั้น ๆ จงพลันสำเร็จสมความปรารถนาทุกประการ

แสดงพระธรรมเทศนาในมาตาปิตุอุปัฏฐานกถามาพอสมควรแก่เวลา ขอยุติลงคงไว้แต่เพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

พระธรรมเทศนา

เรื่อง สามัคคีกถา

พระราชบัณฑิต (ชัยทวี คุตฺตจิตฺโต)
วัดปทุมวนาราม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
แสดงในการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแด่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ณ ห้อง ๑๑ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันจันทร์ที่ ๒๒ เดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๐

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี สมคฺคานํ ตโป สุโข
สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกาติ ฯ

บัดนี้ จักได้แสดงพระธรรมเทศนาในสามัคคีกถา ฉลองศรัทธาประดับปัญญาบารมี อนุโมทนาในกุศลบุญราศรีทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีศาสตราจารย์นายแพทย์จรัส สุวรรณมาลา นายกสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นประธาน พร้อมด้วยศาสตราจารย์คุณหญิงสุชาดา กีระนันท์ อธิการบดี

คณะผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตนักศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีสมานฉันท์ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศถวายสนองพระเดชพระคุณแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระปิยมหาราช ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ด้วยความจงรักภักดีและกตัญญูกตเวทีอันมั่นคง เนื่องในดิถีคล้ายวันเสด็จสวรรคต อันจะเวียนมาบรรจบครบรอบปีอีกวาระหนึ่งในวันที่ ๒๓ ตุลาคม ศกนี้ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาช้านาน ก็การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจอุทิศถวายสนองพระเดชพระคุณเป็นราชบูชาสักการะนี้ จัดเป็นมงคลอันประเสริฐสุด ดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า **ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** แปลความว่า "**การบูชาท่านผู้ทรงคุณควรแก่การบูชา เป็นมงคลคือเหตุให้ถึงความเจริญก้าวหน้าอย่างสูงสุด**" ดังนี้

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์นั้น ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมอันวิเศษและทรงพระปรีชาสามารถสุขุมคัมภีรภาพอย่างล้ำเลิศ ยากที่จะหากษัตริย์พระองค์ใดเสมอเหมือน ทรงได้รับการยกย่องว่าเป็น

นักปฏิรูป นักปกครอง ทรงฉลาดในวิเทโศบาย ทรงเป็นผู้นำในการปรับปรุงขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบสังคมและระบอบการปกครองของไทยให้ทันสมัยทัดเทียมนานาอารยประเทศ เช่น ทรงยกเลิกประเพณีการเฝ้าแหนแบบโบราณมาเป็นการยืนถวายบังคมแบบตะวันตก ทรงยกเลิกการไต่สวนพิจารณาคดีแบบจารีตนครบาล มาเป็นการไต่สวนพิจารณาคดีในศาลแบบปัจจุบัน ทรงยกเลิกระบบทาสได้อย่างละมุนละม่อม ทรงจัดการศึกษาแผนใหม่ ทรงตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นครั้งแรกในพระบรมมหาราชวัง และโปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรทั่วไปขึ้นตามวัดต่าง ๆ ทั้งในกรุงและหัวเมือง โดยทรงอาราธนาให้พระสงฆ์ช่วยเป็นธุระในการอบรมสั่งสอน โปรดให้ปรับปรุงการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น การประปา การรถไฟ และการไปรษณีย์–โทรเลข เป็นต้น

ทางด้านศาสนา ทรงสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น วัดเทพศิรินทราวาส วัดเบญจมบพิตร เป็นต้น ทรงทะนุบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรให้เจริญรุ่งเรือง

ทางด้านการปกครอง ทรงปรับปรุงระบอกการปกครอง โดยเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ทั้งเอเชียและยุโรป เพื่อทรงทอดพระเนตรและศึกษาการปกครองแบบ

ตะวันตกที่นำมาประยุกต์ใช้ในประเทศตะวันออก แล้วทรงปรับปรุงการปกครองของไทยให้ทันสมัย โดยแบ่งส่วนราชการการบริหารราชการส่วนกลางเป็น ๑๒ กระทรวง และแบ่งส่วนราชการบริหารงานส่วนท้องถิ่นเป็นมณฑล ทรงเสด็จประพาสต้น ด้วยมีพระประสงค์จะใกล้ชิดกับราษฎร และเพื่อทอดพระเนตรดูความเป็นอยู่ทุกข์สุข ตลอดจนสอดส่องความประพฤติของข้าราชการที่ปฏิบัติต่อพสกนิกร พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งก็คือ ทรงดำเนินวิเทโศบายอย่างสุขุมคัมภีรภาพ ทรงผ่อนปรนยอมสูญเสียดินแดนบางส่วนให้แก่ประเทศมหาอำนาจที่แสวงหาอาณานิคมอยู่ในขณะนั้น เพื่อรักษาเอกราชของประเทศชาติไว้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์นั้น ทรงปกครองทวยราษฎร์ด้วยพระมหากรุณาธิคุณประหนึ่งบิดาปกครองบุตร ทรงทะนุบำรุงพระราชอาณาจักรให้มั่งคั่งสมบรูณ์ด้วยรัฐสมบัติเกษมสวัสดิ์สถาพร พิทักษ์ชนนิกรขอบขัณฑสีมาให้อยู่เย็นเป็นสุขนิรทุกข์นิรภัย บำบัดอันตรายทั้งภายในภายนอกไม่ให้ช่องจะบีฑา จึงทรงเป็นที่รักยิ่งของประชาชนทุกชั้น จนได้รับการถวายพระราชสมัญญานามว่า **สมเด็จพระปิยมหาราช** ซึ่งมีความหมายว่า **“พระราชาผู้ยิ่งใหญ่อันเป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย”**

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปประการ ซึ่งล้วนแต่เป็นไปเพื่อเจริญวัฒนาถาวรแห่งพระราชอาณาจักรสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ และที่สำคัญได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย

ดังนั้น เนื่องในสมัยวันคล้ายวันเสด็จสวรรคตจะเวียนมาบรรจบครบรอบอีกวาระหนึ่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จึงได้จัดให้มีการบำเพ็ญกุศลสนองพระเดชพระคุณอุทิศถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้น ซึ่งก็ได้ทำติดต่อกันมาทุกปีเป็นเวลาช้านาน การบำเพ็ญกุศลในครั้งนี้ สำเร็จได้ด้วยดีก็ด้วยความสมัครสมานสามัคคีมีใจเป็นหนึ่งเดียวของคณะท่านผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา โดยมีศาสตราจารย์นายแพทย์จรัส สุวรรณมาลา นายาสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นประธาน คุณธรรมคือสามัคคีจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อสถาบัน หน่วยงาน องค์การต่าง ๆ นับตั้งแต่สถาบันเล็ก ๆ คือ ครอบครัว จนถึงสถาบันชาติ ศาสนา ล้วนต้องพึ่งพาอาศัยความสามัคคีของคนในหน่วยงานองค์การนั้น ๆ ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ กิจการงานจึงจะเจริญรุ่งเรือง

สามัคคีธรรม

ความปรองดอง ความพร้อมเพรียง รวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ร่วมกันคิด ช่วยกันทำ ชื่อว่า ความสามัคคี ความสามัคคีนี้มีความสำคัญต่อชนที่อยู่รวมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปจนถึงเป็นชนหมู่ใหญ่เป็นแสนเป็นล้านเป็นบ้านเป็นเมืองเป็นประเทศชาติ เพราะกิจการงานทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ น้อยอย่างที่จะทำได้แต่ลำพังตนเอง ส่วนใหญ่ต้องอาศัยญาติสนิทมิตรสหาย เพื่อนร่วมงานร่วมองค์การช่วยกันคิดช่วยกันทำทั้งนั้นจึงจะสำเร็จได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ความสามัคคีพร้อมเพียงกันจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน ให้ดูมดปลวกเป็นตัวอย่าง ซึ่งตัวของมันเล็กนิดเดียว แต่ก็สามารถสร้างรังใหญ่โตได้ นั่นเป็นเพราะอะไร เป็นเพราะความพร้อมเพียงของมัน คนเราก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีความสามัคคีกัน อะไร ๆ ก็ทำได้สำเร็จหมด แต่ถ้าขาดความสามัคคีไม่มีความพร้อมเพียงกัน คอยแต่อิสสาริษยากัน งานแม้เพียงเล็กน้อยก็สำเร็จได้ยาก

สามัคคีสร้างยาก ทำลายง่าย

ความสามัคคี หรือ สามัคคีธรรมนั้น สร้างได้ยากและที่ยากยิ่งไปกว่านั้นก็คือการรักษาให้ดำรงคงอยู่ได้นาน ท่านจึงกล่าวว่าสามัคคีสร้างยาก แต่แตกและทำลายได้ง่าย เพราะ

แม้เพียงลมปากเบา ๆ ก็สามารถทำลายความสามัคคีได้ ดังความสามัคคีของพวกเจ้าลิจฉวีแห่งแคว้นวัชชีเป็นอุทาหรณ์

พวกเจ้าลิจฉวีแห่งแคว้นวัชชีนั้นปกครองโดยสามัคคีธรรม มีการประชุมกันคล้าย ๆ กับสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภา กล่าวกันว่าเจ้าลิจฉวีมีถึง ๘๔.๐๐๐ องค์ ในแปดหมื่นสี่พันองค์นั้น เขาจะเลือกเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งเป็นประมุขของแคว้นโดยหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไป บริหารราชการงานแผ่นดินผ่านการประชุม คือมีการประชุมกันเนื่องนิตย์ เวลาประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เวลาเลิกก็พร้อมเพรียงกันเลิก เวลามีกิจการงานเมืองสำคัญก็ประชุมปรึกษาหาหรือกัน เจ้าลิจฉวีปกครองกันโดยวิธีนี้ แคว้นวัชชีจึงมีความเจริญรุ่งเรือง แม้จะเป็นแคว้นเล็ก ๆ แต่ก็เป็นที่เกรงขามของแคว้นใหญ่ เช่นแคว้นมคธ เป็นต้น

พระเจ้าอชาตศัตรูราชาแห่งแคว้นมคธทรงประสงค์จะรวมแคว้นวัชชีเข้ากับแคว้นมคธ แต่ก็ไม่กล้าเปิดการรบโดยตรง เพราะทรงกลัวความสามัคคีของพวกเจ้าลิจฉวี ต้องใช้อุบายคือส่งวัสสการพราหมณ์ไปเป็นไส้ศึก โดยทำทีไปสวามิภักดิ์ จนได้รับความไว้วางใจให้เป็นปุโรหิตาจารย์สอนราชกุมารของเจ้าลิจฉวี วัสสการพราหมณ์เห็นเป็นโอกาสดีก็ดำเนินการตามแผนทำลายสามัคคี โดยพูดยุยงให้ราชกุมารผิดพ้องหมองใจกัน เมื่อเด็กทะเลาะกัน และผู้ใหญ่ก็เข้า

ข้าง ก็ทำให้แตกเป็นฝักเป็นฝ่าย ไม่สามัคคีกันเหมือนเดิม สภาก็ไม่มีใครไปประชุม กลายเป็นสภาร้าง วัสสการพราหมณ์จึงส่งสาส์นไปทูลพระเจ้าอชาตศัตรูให้กรีฑาทัพมีตีแคว้นวัชชี ซึ่งก็ตีได้โดยง่าย เพราะไม่มีใครสู้รบเพราะเกี่ยงกัน ในที่สุดชาติก็พินาศ ดังพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า **"ชาติใดไร้รักสมัครสมาน จะทำการสิ่งใดย่อมไร้ผล แม้ชาติก็ย่อยยับอับจน บุคคลจะเป็นสุขอยู่อย่างไร"** คือเมื่อคนในชาติขาดความสามัคคีแล้ว ทำอะไรดูติดขัดไปหมด เพราะต่างคนต่างทำ ไม่ประสานรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จะทำอะไรก็สำเร็จได้ยาก ยิ่งงานรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ด้วยแล้ว ถ้าขาดความสามัคคีไม่มีทางทำให้สำเร็จได้เลย

สามัคคีสร้างยากแต่ทำลายง่ายดังนี้ สมเด็จพระชินสีห์จึงได้ตรัสหลักธรรมอันเป็นเหตุให้เกิดความรักความสามัคคีไว้หลายประการ ในที่นี้จะขอยกสาราณียธรรมมาแสดงโดยสังเขป

สาราณียธรรม ธรรมสร้างความสามัคคี

สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกนึกถึงกันและกันอยู่เสมอ จะได้เกิดความรักความสามัคคีกัน มี ๖ ประการ คือ

๑. เมตตากายกรรม คือมีความรักความปรารถนาดีต่อกันทางกาย ได้แก่การขวนขวายช่วยเหลือกันทางกาย เมื่อมีกิจน้อยใหญ่เกิดขึ้นในสังคมชุมชน ก็ไม่นิ่งดูดาย ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล ช่วยกันคิดช่วยกันทำด้วยมีจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกัน ไม่อิสสาริษยา ไม่กลัวคนอื่นได้ดีกว่าตน แต่มุ่งผลประโยชน์ที่สังคมชุมชนและบุคคลที่เราช่วยเหลือนั้นจะได้รับเป็นสำคัญ

๒. เมตตาวจีกรรม คือมีความรักความปรารถนาดีต่อกันทางวาจา ได้แก่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางวาจา ด้วยช่วยว่ากล่าวตักเตือน แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ไม่โป้ปดมุสาว่ากล่าวเสียดแทงให้เจ็บช้ำน้ำใจ กล่าวแต่คำเป็นที่รักคำสัตย์คำจริง ก็จะยิ่งเพิ่มความรักความสามัคคีให้เกิดมีแก่กันและกัน

๓. เมตตามโนกรรม คือมีความรักความปรารถนาดีต่อกันทางใจ ได้แก่การไม่คิดร้ายทำลายใคร ให้อภัยไม่ผูกพยาบาท ปรารถนาความสุขความเจริญแก่ผู้อื่นโดยส่วนเดียว

๔. สาธารณโภคิตา คือมีความเป็นอยู่เสมอกัน หมายถึงการเสียสละแบ่งปันวัตถุสิ่งของข้าวเงินทองช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว เก็บไว้กินไว้ใช้แต่เพียงผู้เดียว อีกนัยหนึ่ง หมายถึงการแบ่งผลประโยชน์ที่ได้มาให้ทั่วถึงเท่าเทียมกัน

๕. สีลสามัญญตา คือมีศีลเสมอกัน หมายถึงประพฤติปฏิบัติอยู่ในระเบียบวินัยหรือกฎหมายอันเดียวกัน ไม่ประพฤติขัดแย้งหรือลักลั่นกัน ที่ในปัจจุบันเรียกว่า เลือกปฏิบัติ เพราะจะเห็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งโต้เถียงทำลายสามัคคี

๖. ทิฏฐิสามัญญตา คือมีความเห็นเสมอกัน หมายถึงมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกัน ไม่ดื้อรั้นถือมั่นอยู่แต่ในความเห็นของตน ต้องเคารพเหตุผลความถูกต้องและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

ระวังตัวอุบาทว์จะทำลายความสามัคคี

เรื่องความเห็นนี้นับว่าสำคัญ เพราะถ้าเห็นต่างกัน ไม่สามารถรอมชอมกันได้ ก็จะทำให้เกิดวิวาทะโต้แย้งถกเถียงกันจนถึงขั้นแตกหัก ท่านเรียกความเห็นแตกแยกไม่ลงลอยกันนี้ว่า เป็นตัวเสนียดจัญไรหรือตัวอุบาทว์ ที่สามารถทำให้แตกสามัคคีได้ ดังมีนิทานเป็นอุทาหรณ์ว่า

ที่เมือง ๆ หนึ่ง โหรหลวงได้ทำนายว่าจะเกิดตัวอุบาทว์ขึ้นในบ้านเมือง ทำให้ประชาชนพลเมืองเดือดร้อนวุ่นวายถึงขนาดล้มตาย พระราชาจึงเรียกประชุมเสนาอำมาตย์ รับสั่งให้ไปจับตัวอุบาทว์มาให้ได้ เสนาอำมาตย์ก็พากันไปเที่ยวหาตัวอุบาทว์ ถามใครว่าตัวอุบาทว์มีลักษณะหน้าตาเป็นอย่าง

ไร ก็ไม่มีใครรู้จัก จนเวลาผ่านไปหลายเดือนก็ยังจับตัวอุบาทว์ไม่ได้

มีอำมาตย์คนหนึ่งเที่ยวด้นดั้นหาตัวอุบาทว์จนไปพบพระฤๅษี จึงเรียนถามท่านว่ารู้จักตัวอุบาทว์หรือไม่ พระฤๅษีตอบว่ารู้จัก ให้ไปหากระบอกไม้ไผ่มาจะจับตัวอุบาทว์ให้ เมื่ออำมาตย์เอากระบอกไม้ไผ่มาให้ พระฤๅษีก็เข้าไปในห้องสักพักกลับออกมาพร้อมกระบอกไม้ไผ่โดยมีผ้าขาวบาง ๆ ผูกปากกระบอกไว้อย่างดี เอามาให้อำมาตย์พร้อมกับสั่งว่าห้ามเปิดโดยเด็ดขาดเพราะตัวอุบาทว์จะออกมาอาละวาด อำมาตย์ดีใจเอาตัวอุบาทว์ไปถวายพระราชา

พระราชาก็รับสั่งให้ประชุมเสนาอำมาตย์ พร้อมกับส่งกระบอกไม้ไผ่ให้ทุกคนดูซิว่าตัวอุบาทว์มันเป็นอย่างไร โดยห้ามเอาผ้าที่ปิดปากกระบอกออก เพราะกลัวตัวอุบาทว์จะออกมาอาละวาดทำร้ายผู้คน ให้ดูทั้ง ๆ ที่มีผ้าบาง ๆ ปิดอยู่นั่นแหละ เมื่อทุกคนดูแล้วก็กราบทูลไม่ตรงกัน บางคนว่าเหมือนกบ บางคนว่าเหมือนตุ๊กแก บางคนว่าเหมือนอึ่งอ่าง บางคนว่าเหมือนเขียด เลยเกิดการโต้เถียงกันขึ้น ต่างคนต่างก็ว่าตัวเองถูก ไม่มีใครยอมใคร ถึงขนาดขาดสติวางมวยกันต่อหน้าพระที่นั่ง เกิดความโกลาหลกันใหญ่

พระราชาเห็นดังนั้นจึงรับสั่งให้เปิดกระบอกเทตัวอุบาทว์ออกมาดูว่ามันคืออะไรกันแน่ แต่ก่อนจะเทออกมา

ก็ให้เหล่าทหารเตรียมพร้อมไว้ก่อน เพราะขนาดยังอยู่ในกระบอกไม้ไผ่ยังอาละวาดทำให้คนถกเถียงวางมวยกันได้ถึงเพียงนี้ ถ้าออกมาได้จะมีฤทธิ์เดชมากแค่ไหน พอเทออกมาดูจึงรู้ว่าเป็นชานหมากแห้งของพระฤาษี พระราชาจึงถึงบางอ้อว่า แท้ที่จริงแล้วตัวอุบาทว์ก็คือตัวทิฏฐิมานะ ความเห็นไม่ตรงกันอวดดื้อถือดีไม่ยอมรับฟังเหตุผลของกันและกัน ที่มีอยู่ในจิตใจคนนั่นเอง

เพราะฉะนั้น เรื่องความเห็นนี้จึงสำคัญ ถ้าเห็นผิดหรือเห็นไม่ตรงกันก็จะทำให้ปฏิบัติผิดหรือปฏิบัติแตกต่างกันได้ ทำให้เกิดการแตกแยกรวมกันไม่ติด

นอกจากเรื่องความเห็นและความประพฤติที่จะต้องมีเสมอกันแล้วแล้ว เรื่องลาภสักการะหรือผลประโยชน์ก็ต้องแบ่งให้เท่าเทียมกันด้วย เพราะเรื่องผลประโยชน์นี้ถือเรื่องใหญ่มากทีเดียว คนเราขัดผลประโยชน์กันเมื่อใด ก็แตกกันเมื่อนั้น ไม่ว่าคนผู้นั้นจะสนิทสนมหรือรักใคร่กันมากแค่ไหนก็ตาม ถ้าขัดผลประโยชน์หรือแบ่งไม่เท่าเทียมกันก็แตกกันได้ทุกเมื่อ เพราะฉะนั้นในสาราณียธรรมซึ่งจัดว่าเป็นธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสสอนให้แบ่งปันลาภสักการะหรือผลประโยชน์ที่ได้มาให้เท่าเทียมกัน

ธรรมทั้ง ๖ ประการดังกล่าวมาข้างต้นนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เป็นสาราณียธรรม คือธรรมที่ทำให้เกิดความระลึก ปิยกรณธรรม ธรรมที่ทำให้เกิดความรัก ครุกรณธรรม ธรรมที่ทำให้เกิดความเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

สรุปสามัคคีคือพลัง

สรุปสาระสำคัญของสาราณียธรรมที่นำให้เกิดความสามัคคีได้ ๔ ประการ คือ ๑.มีเมตตาต่อกัน ๒.แบ่งปันผลประโยชน์ ๓.เว้นโทษด้วยมีวินัย ๔.มีใจเป็นหนึ่งเดียว

เมื่อทุกคนในสังคมมีเมตตาความรักความปรารถนาดีต่อกันทางไตรทวาร คือกาย วาจา ใจ ก็จะเป็นเหตุให้สงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยผลประโยชน์อย่างเสมอภาคและยุติธรรม เมื่อได้รับความเสมอภาคและยุติธรรมก็จะนำให้เกิดความคิดเห็นและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่นั้นสามัคคีความรักสมัครสมานก็จะเบ่งบานเติบโตขึ้นในท่ามกลางชุมชนสังคมประเทศชาติ แต่หากขาดสาราณียธรรมดังกล่าวมา สามัคคีก็จะไม่เกิด ถึงเกิดก็ดำรงคงอยู่ไม่นาน

อันสามัคคีนั้นท่านกล่าวว่ามีพลังมหาศาล จะทำการสิ่งใดไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ ถ้ามีความสามัคคี ย่อมสำเร็จได้โดย

ง่าย อุปมาเหมือนสายน้ำที่ไหลกระจัดกระจายกันอยู่ในที่ต่าง ๆ ย่อมมีกำลังน้อย แต่เมื่อมีบัณฑิตชนคนฉลาดบังคับน้ำสายต่าง ๆ ให้ไหลรวมกัน ย่อมมีพลังมหาศาล สามารถทำลายอาคารบ้านเรือนหรือภูเขาใหญ่โตให้พินาศได้ ฉันใด คนเราก็ฉันนั้น ต่างคนต่างก็มีความฉลาดสามารถอยู่ในตัว ถ้าแยกกันอยู่แยกกันทำงาน ความสำเร็จก็มีน้อย แต่ถ้ารวมกันเมื่อไหร่ จะเกิดพลังงานมหาศาล สามารถสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้แก่โลกอย่างกว้างขวาง

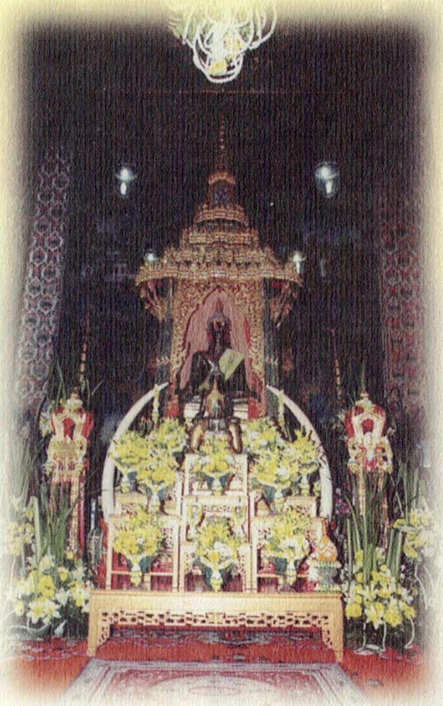
สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสสรรเสริญคุณแห่งสามัคคีไว้ตามพระพุทธภาษิตที่ได้ยกมาเป็นอุทเทสบท ณ เบื้องต้นนั้นว่า **สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี สมคฺคานํ ตโป สุโข ความสามัคคีพร้อมเพียงกันของหมู่ชนนำ ความสุขมาให้** ความเพียรของหมู่ชนผู้พร้อมเพียงกันก็นำความสุขมาให้ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้จารึกธรรมภาษิตเรื่องความสามัคคีซึ่งเป็นนิพนธ์ของสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทวมหาเถร) ไว้ในตราแผ่นดินว่า สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกา แปลความว่า ความพร้อมเพียงของปวงชนผู้อยู่กันเป็นหมู่เหล่า ยังความเจริญให้สำเร็จ ดังมีอรรถาธิบายมาด้วยประการฉะนี้

ขออำนาจกุศลบุญราศีทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีศาสตราจารย์นายแพทย์จรัส

สุวรรณมาลา นายกสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นประธาน พร้อมด้วยศาสตราจารย์คุณหญิงสุชาดา กีระนันท์ อธิการบดี คณะผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตนักศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีสมานฉันท์ร่วมกันบำเพ็ญแล้วนี้ จงเป็นบุญราศรีวิปาโกภาส สามารถอำนวยอิฏฐวิบูลมนุญญผลสุขประโยชน์ อันเป็นที่ปลาบปลื้มพระราชหฤทัยแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช ในอุบัติภพนั้น ๆ โดยฐานะนิยม สมอุทิศเจตนาจงทุกประการ

แสดงพระธรรมเทศนาในสามัคคีกถา ฉลองศรัทธาประดับปัญญาบารมี ยุติลงด้วยเวลา เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ประมวลภาพ
งานบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคลครบ ๖๐ ปี
๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๙

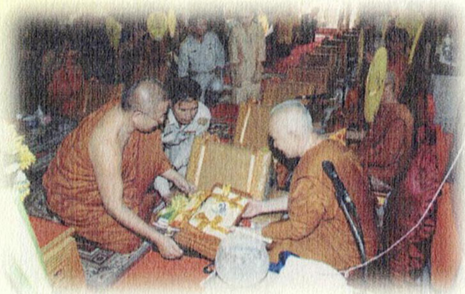

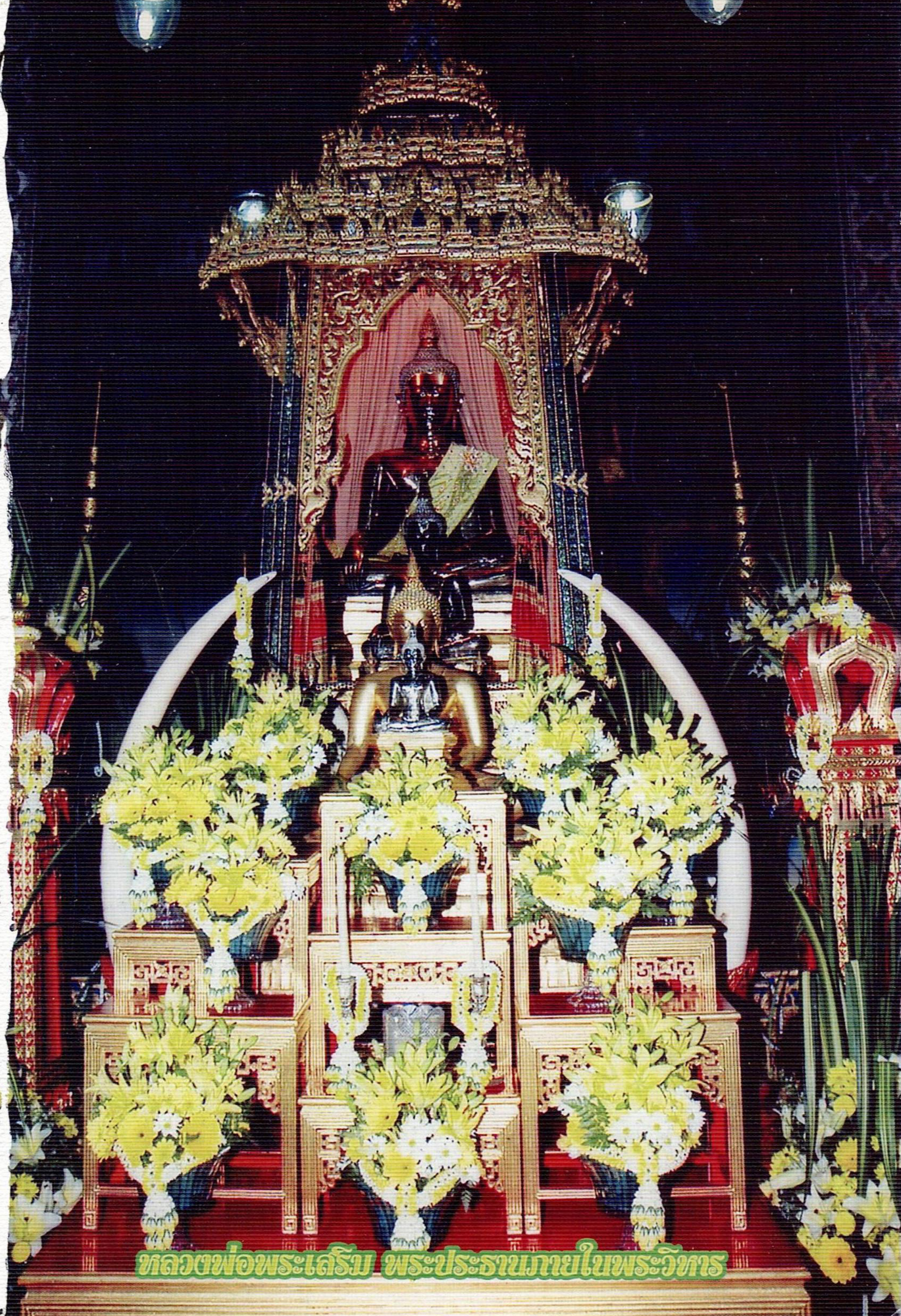

หลวงพ่อพระเสริม พระประธานภายในพระวิหาร

